

Demokrati på retur

Universitetsdemokratiet smuldrar opp.
Men alle har ikkje gitt opp håpet.

Side 16–21

Velkommen til vârs

No går vi frå høg til himmelhøg utdanning.

Politikartoppene møtte universitets- og høgskuletoppane 15. januar.

Eg kan ikkje få sagt kor harry det er når Erna Solberg snakkar om utdanningspolitikken som ein tretrinnsraket. Ho siktar til at regjeringa fyrst, i 2014, innførte langtidspanen – ein opptrappingsplan for forskning og høgare utdanning. Så gjennomførte dei strukturreforma, der universiteta og høgskulane skulle slå seg saman med kvarandre. Tredje trinn er kvalitetsmeldinga med føremålet å forbetre høgare utdanning. Himmelen er ikkje grensa, for no går ferda ut i verdsromet. Får regjeringa dei tilsette med seg i raketten?

Solberg nytta uttrykket i ein elles god – men ekstremt omstillingsvenleg – tale på kontaktkonferansen i januar, eit årvisst møtepunkt mellom Kunnskapsdepartementet (KD) og leiarane ved universitet og høgskular. Konferansen vart brukt til ei førehandslansering av kvalitetsmeldinga, og det er ikkje tvil om engasjementet til Solberg. Ho er ei av dei som ikkje ler av «den nye oljen», for ho har lenge visst kva den er laga av: *kunnskap*. Vegen dit går om høgare utdanning, og om eg skal utleggje henne fritt, er den ideelle uteksaminerte ein oppgåande, sjølvstendig, kritisk type, som òg er rusta for å omstille seg.

Kva skortar det på i utdanninga i dag? Sol-

Den eine gulrota tek den andre.

berg vona vi hadde kome vidare frå omkvedet den gongen ho sjølv studerte. Ho sat i kollegiet ved Universitetet i Bergen, som skulle vurdere kvaliteten i eiga undervising. Sjablongen var slik: Førelesarane meinte studentane var umotiverte. Studentane meinte at førelesarane var umotiverande.

Om lag derfrå startar jobben til kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen. Han presenterte innhaldet i meldinga, og eit hovudframlegg er meritering av undervising. Fagfolk som vil, eller er ekstra dyktige til å undervise, bør få eigne karriereveggar der gode undervisningsprestasjonar gjev uttelling, òg i noko så konkret som løn. Universiteta i Bergen og Tromsø er alt i gang med eigne variantar av dette.

Eit anna sentralt tiltak er å etablere ei nasjonal konkurranseordning om pengar til å lage god undervising. I dag vert utdanninga hovudsakleg finansiert gjennom rammeløvingane til institusjonane. Statsråden trur eit slikt system kan motivere og vere noko å strekke seg etter, på line med søknader til EU og Forskningsrådet.

Dersom eg skal oppsummere tankegangen i meldinga, vil eg bruke orda kvantifisering, konkurranse og incentiv. Politikken for forskning og høgare utdanning er gjennomsyra av det frå før, og i staden for å auke rammene – eller meir dramatisk: redusere dei sterkaste incentiva for forskning – vil ein innføre nye for utdanning. Endå meir nullsumspel. Den eine gulrota tek den andre.

Regjeringa kjem seg ikkje unna rammevil-kåra i eit system som alt i dag er hardt pressa. Når Røe Isaksen held fram at meir søking og konkurranse om midlar er motiverande, nærmar det seg ufrivilljug komisk.

Kva skal til for at framlegga kan fungere? Røe Isaksen forsikrar: «Vi er fullstendig klar over at kvalitet i utdanningen skapes lokalt. Det er lang vei fra fyndige formuleringer i en stortingsmelding til at studentene opplever forskjell i auditoriene og i seminarrommene.» Han vog orda sine då han sa at undervising i dag kan kome i andre rekkje, bak mykje anna, ikkje minst forskning. Han vog dei likevel ikkje nok til å unngå motbør, for universitet og høgskular legg allereie mykje arbeid og stoltheit i god undervising.

Ifølgje undervisarundersøkinga til Nokut, som òg kom i januar, bruker vitenskapleg tilsette over halvparten av arbeidstida på undervising. Åtte fagfelt var utvalde til undersøkinga, og i sum gav respondentane denne beskjeden: Snau tidsressurs til undervising er det største hinderet for å forbetre undervisinga. Les meir om dette på side 7, og les alt mogeleg om kvalitetsmeldinga på Forskerforum.no.

Nokut-direktør Terje Mørland var inne på noko då han kommenterte undersøkinga slik på den framleis sterkt tilrådde nettstaden Forskerforum.no: «Skal man gi et bedre tilbud til studentene, må man kanskje gjøre noe annerledes. Men det må ikke komme på toppen av det andre. Man må bli flinkere til å fjerne noe når man innfører noe.»

Velkomen til edrueleg debatt. Så kan vi kanskje heller gløyme den der raketten.

Redaktør
Kjetil A. Brottveit

16: Demokratiet forvirtrer

Flere universitet kutter ut instituttstyrer og mulighet for medbestemmelse. Men noen har fortsatt tro på demokratiet.

24: Klimaforsker i høyrevind

– Det fungerer ikke med informasjon hvis klimapolitikken truer din identitet og arbeidsplassene rundt deg, sier Steffen Kallbekken.

28: Rettferdige i barnehagen

Barns rettferdighetssans påvirkes av å gå i barnehage, konkluderer forskere ved Norges handelshøyskole.

4: – På tide med kvinnelig leder

Forskerforbundets nye styreleder *må* ikke være en mannlig professor.
– Kanskje på tide med en kvinne, sier leder i valgkomiteen.

6: Kamp om nye stillinger

De gamle universitetene skårer best på kvalitet, og burde få en større del av de nye stipendiatstillingene, mener Kari Melby ved NTNU.

7: Studentene gjør for lite

Vitenskapelig ansatte har for liten tid til å forberede undervisningen.
Og studentene jobber ikke nok, ifølge Underviserundersøkelsen.

8: Gebyr for å søke

Forskningsrådet skal spare penger, og vurderer å innføre gebyrer på søknader.
– Et feilplassert tiltak, sier leder i UH-rådet.

12: Prestisje trumfer innhold

For mange er det viktigst å få publisert i de prestisjefylte tidsskriftene.
Men det kan føre til mer upålitelig forskning.

FASTE SIDER

31: Tilbakeblikk

34: Bøker

36: Kronikk

38: Debatt

43: Gjesteskribent

45: Informasjon fra
Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 2/2017 – 49. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: KJETIL A. BROTTVEIT, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no

ELIN REKDAL MÜLLER, elin.rekdal.muller@forskerforum.no, JØRGEN SVARSTAD, jorgen.svarstad@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Erik Norrud. Trykk: Krona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 19 905

– IKKE FLERE MENN OVER 60

Det må tenkes nytt når det skal velges ny leder for Forskerforbundet, mener tidligere hovedstyremedlem.

LEDERVALG

– De siste fire periodene har forbundets ledere vært mannlige professorer i 60-åra, fra Universitetet i Oslo eller NTNU, og med overvekt fra humaniora. Det gir et uvanlig homogent lederbilde, mens forbundet har en heterogen medlemsmasse, sier Kristin Dæhli, som selv kommer fra en seksjonssjefstilling og nå er tilsluttet for forbundet ved NTNU.

I 2018 skal ny leder velges, og jakten er i gang. Ifølge valgreglementet kan alle medlemmer stille til valg, men de siste periodene har lederen vært professor.

– Det er slik at 90 prosent av medlemmene ikke er professorer og mindre enn fem prosent er mannlige professorer. Lederen skal representere alle medlemmer, uavhengig av stillingskategori, sektor, kjønn og alder, sier Dæhli, og viser til at 54 prosent av medlemmene er kvinner, og at gjennomsnittsalderen er 49 år. Rundt en tredjedel av medlemmene er ikke i vitenskapelige stillinger, men er for eksempel ansatt i teknisk-administrative (TA) stillinger.

– ALLE KAN BLI LEDER

Før nåværende leder Petter Aaslestad ble valgt i 2012, understreket valgkomiteens leder den gang, Ole Jacob Sørensen, at komiteen helst ønsket forskere, men at alle medlemmer var valgbare. Denne gang er det helt åpent, ifølge leder av dagens valgkomité, Ove Kvammen.

– Hverken tittel eller sektortilhørighet definerer hvem som kan bli leder i Forskerforbundet. Her er det erfaringsbakgrunn og personlige kvalifikasjoner som forhåpentligvis blir avgjørende når representantskapsmøtet skal gjøre sitt endelige valg om nesten to år, sier Kvammen.

Heller ikke kjønn eller fagforeningsbakgrunn er kriterier valgkomiteen vil fastsette på forhånd.

– I første omgang vil vi gå bredt ut uten for snevre tanker om hvem og hva vi ser etter, men det er kanskje på tide med en kvinne. Vi ønsker også gjerne forslag til kandidater med organisasjonserfaring, uten at vi nå kan si at det er et hovedkriterium, sier han.

– MÅ SIKRE GOD PROSESS

Et argument for at lederen helst bør være professor og ikke bare forsker, har vært at bare da er lederen likeverdig med arbeidsgiversiden. Det mente blant annet tidligere leder for forbundet ved Universitetet i Bergen, Bjarne Meidell, i 2012. Kristin Dæhli er uenig.

– Argumentet er ulogisk fordi parten på arbeidsgiversiden sjelden er en professor. Og det gjør at størstedelen av medlemsmassen ikke er valgbare. I en demokratisk organisasjon velger man normalt leder blant alle medlemmer, og alle skal behandles som likeverdige, sier hun.

– Lederkompetanse og det å bære organisasjonen handler ikke om å ha et professorat, men at man har organisasjonsforståelse, politisk teft, gjennomslagskraft og evne til å representere helheten, sier Dæhli.

Ved valget i 2012 sto til slutt to kandidater mot hverandre: tidligere hovedtillitsvalgt ved UiO og TA-ansatt Kristian Mollestad mot valgkomiteens forslag, NTNU-professor Petter

FOTO: AKSEL KJÆR VINDEN

■ Ny leder for Forskerforbundet skal velges på representantskapsmøtet i 2018. – Lederen skal representere alle medlemmer, uavhengig av stillingskategori, sektor, kjønn og alder, sier Kristin Dæhli. Her fra representantskapsmøtet i 2015.

FOTO: PRIVAT

■ – Lederkompetanse og det å bære organisasjonen handler ikke om å ha et professorat, sier tillitsvalgt Kristin Dæhli.

Aaslestad. Mollestad tapte til slutt, og mange oppfattet nok dette som at en TA-ansatt ikke kan bli leder. Dæhli mener Forskerforbundet må signalisere klart at dette ikke er tilfelle.

– Valgkomiteen, vår nåværende leder, samt generalsekretæren må si tydelig at ledervet er åpent for alle. Hvis diskusjonen om profesortittel skulle oppstå igjen, må det komme motargumenter fra øverste hold i organisasjonen, sier Dæhli.

VANSKELIG Å TOPPE MOLLESTAD

En av dem som engasjerte seg aktivt under ledervalget i 2012, var Ann Cecilie Bergene, som da var forsker ved Arbeidsforskningsinstituttet (Afi) og tillitsvalgt for Forskerforbundet der. Hun skrev en kronikk sammen med daværende Sintef-forsker og tillitsvalgt Helene Egeland om at en TA-ansatt burde kunne bli leder: «Et slikt valg [ville] vise at forbundet mener at alle medlemmene er like mye verdt, og at teknisk-administrativt ansatte har noe å tilføre organisasjonen».

– Kristian Mollestad var en spesielt sterk kandidat fordi han også hadde god standing blant de vitenskapelig ansatte. Men spørsmålet nå er nok om man kan finne en like klar kandidat blant TA-ansatte etter signalene som ble gitt da, mener Bergene, som i dag er seniørrådgiver i Utdanningsforbundet.

– Valget vil avgjøres av om en kandidat klarer å forene de to gruppene. Det er alltid en utfordring ved slike representative organisasjoner. En kan si at det er rettferdig at de store medlemsgruppene veier tyngst, men det er ikke alltid egnet for demokrati, sier Bergene,

FOTO: ELIN REKDAL MÜLLER

– Det er kanskje på tide med en kvinnelig leder av Forskerforbundet, sier valgkomiteens leder Ove Kvammen.

som også er ekspert på organisasjonsutvikling.

– I en organisasjon skal alle få sine interesser ivaretatt. Det er gjennom å samle mange som hver for seg ikke har myndighet til å påvirke, at hele grunnlaget for fagorganisering skjer. Dersom en tar inn små grupper med det argumentet at de får det bedre i en stor fagforening, må de få noe ut av medlemskapet for at det skal gi mening for dem, sier hun.

Selv om prosessen i 2012 var turbulent, mener Bergene forbundet hadde godt av det.

– Det var en veldig sunn prosess at det ble litt kiving og at engasjementet ble vekket. I en demokratisk organisasjon er det bare et pluss at det foregår meningsbrytning og at den synliggjøres, mener Bergene. Hun er nå utmeldt av Forskerforbundet og innmeldt i Akademikerforbundet på grunn av jobbskiftet.

FORELØPIG ÅPENT

Ved Forskerforbundets største lokallag, på UiO, er de foreløpig åpne for hvilken bakgrunn en lederkandidat har.

– Personlig egnethet, at kandidaten kan fungere bra i rollen, samt at det store flertallet av medlemmer kan identifisere seg med lederen, er viktigst, sier hovedtillitsvalgt Belinda Eikås Skjøstad. Hun understreker at ledervalget ennå ikke er diskutert i lokallagsstyret.

Ved det nest største lokallaget, på NTNU, er det heller ikke trukket noen konklusjoner.

– Jeg vil ikke være bastant her, for det kan være gode kandidater som ikke er professorer. Likevel er det en stor fordel om lederen er

professor, sier Kristian Steinnes, professor og leder for Forskerforbundet ved NTNU.

Han viser til at lokallaget har 73 prosent vitenskapelig ansatte og 22 prosent TA-ansatte.

– Fordelen er at du representerer kjernevirksomheten og kjenner alle nivå og problemstillinger for forskere og vitenskapelige ansatte. I tillegg har professorkompetansen en autoritet som kan være formålstjenlig. Men det kommer an på kandidaten, for andre faktorer spiller også inn, sier Steinnes.

– PROFESSOR HAR MER TYNGDE

Fungerende hovedtillitsvalgt ved UiB, professor Kjell Erik Lommerud, er derimot klar på at en professor er best.

– Det er sterkt ønskelig med en professor som leder, sier Lommerud.

– En kan uttale seg om forskningens kår og forskernes vilkår med større tyngde hvis en selv har erfaring fra forskning på høyt nivå. Flere foreninger i Akademikerne har medlemmer fra vår sektor, men Forskerforbundet har gjennom sitt navn og tradisjonen med en professor som leder en større troverdighet i forskningspolitikken. Det vil jeg gjerne beholde, sier han.

Framover ønsker valgkomiteen innspill fra medlemmer, lokallag og foreninger på potensielle kandidater til ledervet, men også til hovedstyrekandidater.

– Vi ønsker å bevisstgjøre medlemmene om at det er et viktig valg som skal gjøres, og å få opp engasjementet for de høyere vervene i organisasjonen, sier Ove Kvammen.

♦ AV ELIN REKDAL MÜLLER

Forskerforbundets valgkomité

- Ove Kvammen, Høgskolen på Vestlandet (leder)
- Tove Bjørneset, Uni Research
- Are Hugo Pripp, Oslo Universitets-sykehus
- Birgitte Sauge, Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design
- Steinar Sæther, Universitetet i Oslo
- Majken Paulsen, Universitetet i Nordland (varamedlem)
- Forbundets hovedstyre består av leder, seks ordinære styremedlemmer og tre varamedlemmer. Alle velges for tre år av gangen.

Ove Kvammen opplyser om at alle forslag til kandidater kan sendes til ham på e-post ojk@hvl.no

– SPRER STIPENDIATENE UTOVER

De gamle universitetene taper kampen om nye rekrutteringsstillinger. Kvaliteten må være viktigere enn utjevning, mener NTNU.

DOKTORGRADER

– Når myndighetene er interesserte i gode resultater på doktorgrad, må de tøyse sin interesse for å spre stipendiatstillinger til institusjoner som kanskje ikke har de beste faglige forutsetningene for å følge dem opp, sier prorektor ved NTNU Kari Melby.

Hun viser til den nasjonale evalueringen av forskerutdanningen i 2012. Den konkluderte blant annet med at doktorgradene ved de nye universitetene skåret lavere enn doktorgradene ved de eldre universitetene. Samtidig viser tall fra 2015 at flere av de nye universitetene sliter med å få stipendiatene til å gjennomføre på tid. Likevel er det ikke de institusjonene som leverer best kvalitet, som får flest stillinger.

FORSPILT SJANSE

– Regjeringen og støttepartiene har overoppfylt et relativt ambisiøst mål om vekst i antall stillinger i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Det er bra. Vi registrerer imidlertid at de har valgt å tildele en veldig stor andel av veksten til andre institusjoner enn de eldste universitetene, sier Melby.

Hun viser til at det i forbindelse med langtidsplanen, som ble vedtatt i 2014, har blitt trappet opp med 542 nye rekrutteringsstillinger. Av disse har NTNU fått et antall hun er godt fornøyd med: 72 om man inkluderer tildelinger til de innfusjonerte høyskolene i Gjøvik, Sør-Trøndelag og Ålesund. Hun er mer bekymret på vegne av Universitetet i Oslo med kun 30, Universitetet i Tromsø med 27 og Universitetet i Bergen med 22.

– Til sammenlikning har Universitetet i Stavanger fått 62 og Universitetet i Agder 57. Slik jeg ser det, har stipendiatstillingene ikke blitt fordelt med hovedhensikt å bygge opp under kvalitet i forskningen. Andre formål har vært viktigere. Stillingene har i stor grad blitt brukt til å bygge opp de tre minste universitetene, de store høyskolene og fagmiljøer særlig knyttet til profesjonsutdanninger. Hvis denne opptrappingen nå stopper opp, ettersom man har nådd målet, er jeg redd at man har forspilt en sjanse til å bygge opp kapasitet og kompetanse i våre aller beste forskningsmiljøer. Det synes jeg er synd, sier Melby.

OVERRASKET OVER UTSPILL

I statsbudsjettet for 2017 fikk Universitetet i Stavanger 11 nye rekrutteringsstillinger, og det er dermed blant lærestedene som har fått flest. Det er også det universitetet med lavest gjennomføringsgrad blant doktorgradskandidatene. Tall fra 2015 viser at kun 49,1 prosent av doktorgradskandidatene hadde dispu-

FOTO: LENA KNUUTT

■ – Det er viktig å bygge opp kompetanse bredt, men det er avgjørende at vi ikke firer på kvalitetskravene, sier Kari Melby ved NTNU.

tert seks år etter oppstart. Normert tid er tre til fire år, og snittet for gjennomføring etter seks år er 66 prosent.

– Å få flere rekrutteringsstillinger har for vår del vært viktig for å bygge opp og utvikle våre forskningsmiljøer. Jeg mener vi har doktorgradsprogrammer som har god kvalitet, og vi jobber kontinuerlig med å forbedre gjennomstrømmingen, sier rektor Marit Boysen.

Hun reagerer på utspillet fra Melby.

– Det er et overraskende utspill med tanke på den posisjonen og de ressursene som NTNU har, sier Boysen, og avviser at stipendiatene ikke får god nok kvalitet på UiS.

– Vi har god faglig kompetanse og legger godt til rette for de stipendiatene vi har tatt opp i våre programmer. Alle våre programmer oppfyller KDs krav til robusthet, og vi gjennomfører systematiske evalueringer. Det er et kontinuerlig forbedringsarbeid som vi har oppmerksomhet mot.

MOTVIRKER MATTEUSEFFEKTEN

Statssekretær i Kunnskapsdepartementet Bjørn Haugstad sier seg enig med Melby i at de gamle universitetene tilbyr doktorgradsutdanning av høyest kvalitet. Samtidig er det flere hensyn å ta, mener han.

– Melby har et poeng i den forstand at hvis vi utelukkende skulle gå etter kvalitet, og vi skulle være rimelig trygge på at kandidaten havner inn i et forskningsaktivt miljø som bidrar til å fullføre hurtigst mulig, er det de gamle universitetene og vitenskapelige høy-

skolene som kommer best ut. Men det vil legge opp til en «matteuseffekt», ved at den som har mye, skal få mer.

– Resultatet kan uansett bli det samme – at stipendiatene ved de mindre institusjonene ikke får like bra doktorgradsutdanning?

– Melby har et valid poeng, men hun ser det også bare fra ett perspektiv. Det man kan huske på fra gamle institusjoners side, er at da UiO ble opprettet i 1811, var det dyp bekymring i København for om det virkelig var mulig å etablere et akademisk universitet så perifert. Det var mye av den samme bekymringen som gjorde seg gjeldende i sentrale strøk på Østlandet da man opprettet UiT. Og det samme da man opprettet tannlegeutdanning i Tromsø. Var det virkelig mulig? Hver gang har det vist seg at det går. Man må ha litt tålmodighet, så går det bra.

◆ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Nye stipend i 2017

- 130 nye rekrutteringsstillinger til universiteter og høyskoler er tildelt i 2017.
- 40 prosent av stillingene ble tildelt de gamle universitetene – universitetene i Oslo, Bergen og Tromsø, og NTNU.
- 50 av de 130 stillingene ble tildelt etter forhandlinger i Stortinget. Av de 50 nye stillingene går 41 til nye universiteter.

– JEG JOBBET VETTET AV MEG

Mange vitenskapelig ansatte synes de får for liten tid til å forberede undervisningen. I en ny undersøkelse sier norske forelesere hva de synes om studentene sine.

UNDERVISNING Det er pause i forelesningen i auditoriet på Høgskolen i Oslo og Akershus. Det summer i lokalet. Høgskolelektor Torunn Drage Roti står foran skjermen sin. Å forberede undervisning tar mye tid, forteller Roti, som underviser i økonomiplanlegging.

– Å forberede seg til en forelesning er altopplukkende. Det kan ta dag og natt. Det kan alltid bli bedre, sier hun.

MEST TID PÅ UNDERVISNING

2561 vitenskapelig ansatte ved høyskoler og universiteter har sagt hva de mener om sine studenter og vilkårene for å gi god undervisning i Underviserundersøkelsen til Nokut (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen), som ble lagt frem 10. januar.

Ett av funnene er at de i snitt bruker over halvparten av sin arbeidstid på undervisningsoppgaver, under en tredjedel på forskning og utvikling og en femtedel på administrative oppgaver.

Men de synes de får for liten tid til å forberede undervisningen og til å gi veiledning. Respondentene ble spurt om hvor tilfredse de var med faktorer som lokaler, IKT-tjenester og utstyr. Minst fornøyde var de med tid til undervisning og veiledning.

«Lærerne anser mangel på tidsressurs til undervisning som en av de største kvalitetsutfordringene», konstaterer rapporten.

– Det viser at de ansatte tar undervisningsoppgavet dypt alvorlig. Det avliver myten om at man lirer av seg en gammel forelesning og løper tilbake til kontoret for å forske, sier Forskerforbundets leder Petter Aaslestad.

Høgskolelektor Torunn Drage Roti forsker ikke. Derfor opplever hun ikke den samme tidsnøden som mange andre, forteller hun.

Det er fjerde semester hun underviser i økonomiplanlegging. Hun har fått rutine på det. Men det var tøft i starten.

– Første semester jobbet jeg vettet av meg. Jeg følte at jeg gikk opp til eksamen hver forelesning. Det var kjempetøft de første årene. Men man blir tryggere etter hvert, sier hun.

DÅRLIG FORBEREDTE STUDENTER

Underviserne fikk 86 spørsmål i undersøkelsen. Noe av det de var mest misfornøyde med, var studentenes faglige forutsetninger. «Men de er heller ikke spesielt fornøyd med studentenes arbeidsinnsats i studiet og særlig ikke med forberedelsene deres til undervisningen», heter det i Nokuts oppsummering.

Da underviserne, på en skala fra én til fem, vurderte hvor tilfredse de var med studentenes forberedelser til undervisningen, ga hele

FOTO: JØRGEN SVARSTAD

■ Undervisning er tidkrevende. – Du kan alltid finne nye måter å gjøre det bedre på, sier Torunn Drage Roti ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

48 prosent på bachelornivå studentene verdier 1 eller 2.

«At det gis så pass lav score er et signal fra underviserne om at det er betydelig rom for økning av studieinnsatsen, og da særlig på bachelorgradsnivået», heter det i rapporten.

Informatikkprofessor Kai A. Olsen ved Høgskolen i Molde og Universitetet i Bergen kjenner seg godt igjen.

– Høyere utdanning er blitt en parkeringsplass for ungdom som ikke vet hva de vil, sier han til Forskerforum.

Han har undervist siden 1975 og flere ganger ytret seg kritisk om studenters kunnskaper og innsats.

– En ikke ubetydelig del av studentene åpner aldri læreboka. De håper de klarer seg på litt generelle kunnskaper og på å lese forelesningsnotater. Jeg tipper dette kan gjelde så mye som en tredjedel av studentene, jeg hører mange andre klage over dette også, sier han.

Han mener mye av problemet er at det er for lett å komme inn på studier.

– Hadde vi gitt studentene de samme eksamensoppgavene som for 20 år siden, ville de ikke hatt en sjanse, mener han.

BRUKER IKKE DE BESTE METODE

Et annet funn i undersøkelsen er at mange vitenskapelig ansatte ikke bruker de undervisningsmetodene de selv mener studentene lærer mest av. Gjennomgående mener de at studentene lærer mer av å bli involvert i un-

dervisningen – såkalte studentaktive undervisningsformer – enn av lærerstyrt undervisning. Likevel brukes lærerstyrt undervisning mest.

Leder Vigdis Vandvik ved Senter for fremragende utdanning i biologi ved Universitetet i Bergen sier at de fant det samme i en undersøkelse i 2015. Men grunnen til at underviserne likevel foreleser på gamlemåten, henger blant annet sammen med at det er ressurskrevende å legge om undervisningsformen.

– Da må man lage en helt annen type undervisningsmaterieell og et annet oppsett. Det er en svær jobb. For at folk skal være villige til å gjøre det, trengs ledelsesgrep, tid og ressurser, sier hun.

◆ AV JØRGEN SVARSTAD

Underviserundersøkelsen 2016

- Undersøkelsen blir gjennomført av Nokut.
- Alle vitenskapelig ansatte innenfor statsvitenskap, samfunnsøkonomi, sosiologi, grunnskoleundervisning, sivilingeniørfag, ingeniørfag, historisk-filosofiske fag og arkitektur fikk et spørreskjema med 86 spørsmål.
- 2561 personer svarte.
- Svarprosenten var på 36,9.

VURDERER Å STRAFFE FORSKERE

Forskningsrådet synes de får for mange dårlige søknader. Nå truer de med å innføre karantene og søknadsgebyrer.

FORSKNINGSRÅDET Forskningsrådet forbereder seg på nedbemanning og kutt som kan ramme forskere.

Bakgrunnen er at regjeringen har nedsatt en ekspertgruppe som skal gjøre en såkalt områdegjennomgang av Forskningsrådet. I rapporten de skal levere i februar, vil de blant annet komme med forslag til hvordan rådet kan kutte administrasjonsutgiftene sine med ti prosent, altså over 80 millioner kroner.

GEBYRER PÅ SØKNADER

På eget initiativ har Forskningsrådet derfor skissert hvordan de kan spare denne summen. De har spilt inn dette til ekspertgruppen. Blant de mest kontroversielle forslagene er å innføre gebyrer på søknader om forskningsmidler. Forskningsrådet vil også vurdere å illegge søkere som sender dårlige søknader, karantene. Dette fordi rådet mener de får for

mange svake søknader. På Forskningsrådets karakterskala, som går fra en til syv, får 45 prosent av programsøknadene karakteren fire, og blir dermed avslått.

– Hvis en person tre år på rad sender en søknad som vurderes til karakteren tre eller fire, og han etter det tredje året får en karantene på ett år, tror jeg alle vil synes at er legitimt, sier Forskningsrådets administrerende direktør Arvid Hallén.

Forskningsrådet bruker nemlig mye ressurser på søknadsbehandling. De anslår at det koster 15 000–17 000 kroner å behandle en søknad. For eksempel blir eksperter som vurderer søknadene, rekruttert fra hele verden og fløyet til Norge. Rådet behandler rundt 5000 søknader i året.

Styreleder Vidar L. Haanes i Universitets- og høyskolerådet er skeptisk til at det skal koste penger å søke om forskningsmidler. Han

tror det vil føre til en favorisering av miljøer som allerede har fått støtte av Forskningsrådet, og at unge forskere og førstegangssøkere kan bli skvist ut. Rektor Ole Petter Ottersen ved Universitetet i Oslo er også kritisk.

– Det høres for meg ut som et meget utradisjonelt og feilplassert tiltak. Essensen av å gjøre dette er at man sender regningen for innsparingen til sektoren, i stedet for å se på innsparingspotensial i egen organisasjon. Det fremstår for meg som en merkelig og betenkelig strategi, sier han.

KUTTE 40 ÅRSVERK

Forskningsrådet kan imidlertid ikke kutte 80 millioner uten nedbemanning, vedgår Arvid Hallén. I et notat om innsparinger står det at det «anslagsvis vil kunne komme til å bli behov for å redusere administrasjonen med 40 årsverk». Målet er at det først skal kuttes på bruk av innleid personell, og deretter ved naturlig avgang. «Det arbeides med å vurdere alternative virkemidler dersom dette viser seg ikke å være tilstrekkelig.»

Her er noen av forslagene til hvordan de kan kutte:

- arrangere færre konferanser og seminarer, redusere innholdsproduksjonen, forenkle nettsidene og satse mer på digitale møteplasser
- levere mindre statistikk, utredninger, evalueringer, strategier, innspill til stortingsmeldinger m.m.
- trappe ned det internasjonale engasjementet og prioritere hardere hvor de skal delta
- kutte i administrative tjenester, blant annet delvis legge ned Forskningsrådets bibliotek

I tillegg har Forskningsrådet gående to større utviklingsprosjekter som kan gi besparelser. Det ene prosjektet har som et mål at Forskningsrådet skal ha færre forskningsprogrammer og færre utlysninger.

- FOLK ER NERVØSE

Kuttkravet på ti prosent bekymrer også de ansatte i Forskningsrådet.

– Det sier seg selv at det vi leverer, vil bli nesten ti prosent dårligere, sier lokallagsleder i Forskerforbundet i Forskningsrådet Vemund Riiser.

– Et stort satsingsområde har for eksempel vært å dra inn penger fra EU. Det er kjempedyrt å mobilisere folk til å søke. Vi reiser til Brussel for å påvirke systemet der. Hvis vi kutter i det, vil det føre til at Norge drar inn mye mindre penger fra EU, tror han.

Riiser har lite til overs for prosessen regjeringen har lagt opp til.

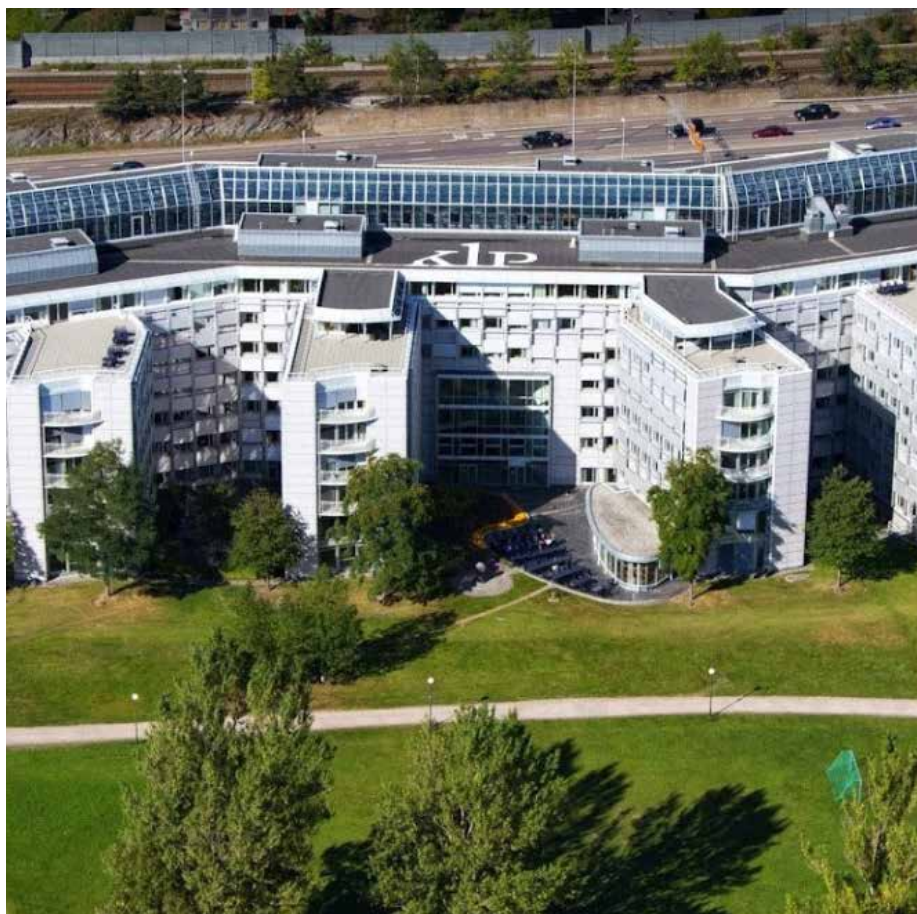

FOTO: FORSKNINGSRÅDET

■ Forskningsrådet holder til i disse lokalene på Lysaker i Oslo. Nå forbereder de seg på nedbemanning.

– Her kommer eksterne folk med et eller annet merkelig beløp. Hadde vi vært en bedrift og ikke fått solgt nok av produktene våre, hadde vi hatt noe å gå ut ifra. Her har en eller annen byråkrat funnet ut at ti prosent er det første tallet han kommer på med to siffer. Hvorfor ikke 15? Hvorfor ikke syv? spør Riiser.

Saken påvirker arbeidsmiljøet, forteller han.

– Folk er stresset og nervøse. De lurar på hva som skal skje. Kanskje spesielt de nyansette og midlertidige ansatte er bekymret.

Direktør Hallén synes regjeringen viser manglende forståelse for hva Forskningsrådet driver med.

– Vi aksepterer selvsagt at vi også må effektivisere, men det virker ikke som man helt forstod hvilket bredt spekter av oppgaver Forskningsrådet forvalter da dette mandatet ble gitt, sier han.

KD: STOR VEKST I UTGIFTENE

Statssekretær Bjørn Haugstad (H) i Kunnskapsdepartementet forklarer hvorfor de har bedt om en gjennomgang av pengebruken:

– Nå har vi økt bevilgningen til forskning og utvikling ganske mye. Da mener vi det er fornuftig å sjekke om de klarer å omsette disse pengene til forskning av høy kvalitet, i det tempoet vi har økt dem med.

Han viser også til at til at universitets- og høyskoleansatte ofte hevder at søknadsskriving til Forskningsrådet tar uforholdsmessig mye tid. Noen hevder også at det ikke alltid er den beste forskningen som får støtte, sier han. Dessuten skal Forskningsrådet brukes

FOTO: FORSKNINGSRÅDET

■ Administrerende direktør Arvid Hallén ber Forskningsrådet vurdere om de skal straffe forskere som sender dårlige søknader.

som en slags prøvekanin for effektivisering of fentlig sektor.

– OECD har anbefalt regjeringen å gjenoppta områdegjennomganger som virkemiddel. Å bruke Forskningsrådet som en pilot er en anledning til å gjøre dette.

– Hvorfor ber dere om forslag til kutt på ti prosent?

– For det første har det vært en betydelig vekst i administrasjonsutgiftene siden rådet ble etablert i 2003. Den veksten har vært høy-

FOTO: KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

■ – Det er fornuftig å sjekke om Forskningsrådet klarer å omsette pengene til forskning av høy kvalitet, sier statssekretær Bjørn Haugstad.

ere enn veksten i bevilgninger til forskning og utvikling. Samtidig skulle man jo tro at det er stordriftsfordeler ved å forvalte sånne midler, sier han.

Ekspertgruppen skal levere rapporten innen 1. februar 2017. Den hadde ikke kommet da Forskerforum gikk i trykken. Følg saken på forskerforum.no.

❖ AV JØRGEN SVARSTAD

DETTE TJENER TOPPSJEFENE

Forskningsrådet har råd til å holde seg med rause lederlønninger. Administrerende direktør Arvid Hallén tjener 2,25 millioner kroner i året. De fem divisjonsdirektørene har i snitt en årslønn på 1,7 millioner kroner. Påtroppende administrerende direktør John-Arne Røttingen vil få en årslønn på 1,95 millioner kroner.

– Jeg synes det er i overkant, sier stortingspolitiker Marianne Aasen (Ap) i utdannings- og forskningskomitéen.

Hun minner om at Norge vil få strammere offentlige budsjetter de kommende årene.

– Det er ikke bærekraftig over tid å ha så høye lønninger.

– Jeg synes lønnsnivået er helt all right, sier Henrik O. Madsen, styreleder i Forskningsrådets hovedstyre.

– Vi konkurrerer om dyktige mennesker i markedet. Når vi gjør hver enkelt ansettelse, må vi se lønnen i forhold til det de tjener fra før av. Når vi intervjuet kandidater til ny administrerende direktør, vet jeg at mange hadde betydelig høyere lønn enn det vi endte opp med å tilby. Hvis vi hadde tilbudt lavere lønn, ville mange ha trukket seg, sier han.

Forskningsrådet

- er et statlig organ som finansierer, fremmer og markedsfører norsk forskning
- fordeler årlig rundt ni milliarder kroner til forskning og innovasjon
- gir myndighetene råd om forskningspolitikk
- hadde ved slutten av 2016 473 årsverk og et budsjett for 2016 på 826 millioner kroner
- En ekspertgruppe ledet av Siri Hatlen skal gjennomgå pengebruken i Forskningsrådet. Den skal blant annet komme med forslag til kutt i administrasjonskostnadene på ti prosent.

MEIR Å TENE HOS PRIVATE

Pensjonerte forskarar som fortset å jobbe, får luselønn i staten. Private høgskular betaler betre.

LØNNVILKÅR

– Om du er 50 eller 70 år, spelar inga rolle, berre du er god til å undervise. Men du må vere flink om vi skal tilsetje deg her, seier Trond Blindheim, rektor ved Høgskolen Kristiania.

Forskerforum har skrive om pensjonistar ved statlege universitet og høgskular som gjerne vil halde fram med å undervise etter fylte 70 år, og som då må ta til takke med timelønn på 196 kroner timen. Mange synest vilkåra er dårlege. Men kanskje Blindheim vil ha dei?

– Det er ingenting i vegen for at vi kan hyre inn 70-åringar, men då må vi ha behov for spesielt kvalifiserte personar, seier Blindheim.

- FOR DÅRLEG BETALT

Høgskolen Kristiania er nemleg ei privat stifting, der dei tilsette har ei privat innskottspensjonsordning. Høgskulen står dermed fritt til å fastsetje kva lønn som helst, også til pensjonistar.

Blindheim fortel at høgskulen nyleg har vedteke ei intern aldersgrense på 70 år.

– Men vi har folk som underviser på timebasis som er over 70. Dei får same lønn som andre førelesarar, om lag 900 kroner timen.

Blant dei er Haakon Gran, som underviser i økonomisk historie.

– Han er ettertrakta førelesar og får applaus etter kvar einaste undervisningstime, seier Blindheim.

Gran er 71 år, og har tidlegare blant anna vore tilsett ved BI. Han ser ingen grunn til at pensjonistar ikkje bør få ei skikkeleg lønn.

– Ved Høgskolen Kristiania får eg betalt for tre timar i veka i ein periode på tolv veker. Eg har ansvar for eit kurs, så eg synest eg får for dårleg betalt. Som timelærer er det kanskje greitt med 900 i timen, men ikkje når ein i tillegg skal administrere heile kurset. Eg forhandlar no om betre vilkår, elles gidd eg ikkje fortsetje til hausten, seier Gran. Han meiner det burde vore individuell vurdering av personar som vil jobbe etter 70 år.

– Når ein er så gamal, er det jo større fare for at ein er senil. Men nokre er betre til å førelese enn nokon gong.

PROBLEMATISK UH-SEKTOR

Svein Sjøberg er professor emeritus ved UiO. Han jobbar ikkje for «pensjonistlønn», som

FOTO: ERIK NORRUD

■ – Vi kan tilsetje 70-åringar for ein avgrensa periode, om dei har kompetansen vi treng, seier Trond Blindheim.

mange andre UiO-professorar over 70.

– Eg underviser ikkje ved eigen institusjon, men blir invitert som gjesteførelesar til mange andre. Då lagar vi gjerne ein avtale om ein sum for undervisning, reise og opphald. Det er nok ganske vanleg at institusjonar i UH-sektoren fører opp mange førebuingstimar, slik at det i praksis blir same lønn som når dei inviterer andre gjesteførelesarar.

Sjøberg seier reglane for pensjonerte universitetstilsette er strenge:

– Eg kan jobbe for kven som helst andre utan at det får konsekvensar, men ikkje for min eigen arbeidsgjevar, eller andre universitet og høgskular. Eg får mange førespurnader om å halde føredrag, og i løpet av året føreleser eg ved nærare tretti store og små institusjonar. Eg kan takke ja til organisasjonar, som Utdanningsforbundet og LO, men om eg føreles ved mitt eige universitet, blir det store problem med betalinga. Nokre institusjonar, som ideelle organisasjonar, betaler ikkje ut honorar. Det synest eg er greitt så lenge dei arbeider for saker og støttar.

Sjøberg tek også mange oppdrag for ulike forskingsråd både i Sverige og Danmark, som til dømes vurdering av søknader.

– Eg har jobba mykje med Horisont 2020, blant anna med å evaluere prosjektsøknader. Til slike oppgåver engasjerer EU-kommisjonen folk ut frå fagleg kompetanse og erfaring, utan å spørje kor gamle dei er!

FÅR REDUSERT PENSJON

Sjøberg synest det er merkeleg at det skal vere så problematisk å lønne dei som har fylt 70.

– I slike tilfelle står vi ikkje i vegen for dei unge. Dette er folk med spesialkompetanse som er ønskte som gjesteførelesarar eller til andre tenester, som å sitje i sakkunnige komitear, seier han.

Hilde Wærness Jensen i Statens pensjonskasse forklarar kvifor det er forskjell på kor pensjonistane jobbar. Det gjeld nemleg særskilde reglar for utbetaling av lønn for dei som har pensjonsordning i offentleg sektor.

– Private høgskular som ikkje har offentleg pensjonsordning, kan betale pensjonistane så mykje lønn dei vil, utan at dette påverkar alderspensjonen, seier Jensen.

– Om du har teke ut alderspensjonen etter 67 år, og samtidig har inntekt frå ei stilling i offentleg sektor med offentleg pensjonsordning, vil alderspensjonen din bli redusert. Har du derimot inntekt frå privat sektor, går det ikkje ut over pensjonen, seier ho.

– Eg kan jobbe for kven som helst, men ikkje for min eigen arbeidsgjevar.

SVEIN SJØBERG

Er du avhengig av inntekten din?

Tjener du 400 000,
får du 264 000 fra NAV som ufør.

Tjener du 500 000,
får du 330 000.

Tjener du 600 000,
får du 367 000.

De fleste som blir uføre ønsker å leve livet omtrent som før. Holder økonomien til det? Hvis ikke, bør du kontakte oss mens du fortsatt er frisk.

Forskerforbundet har sannsynligvis de rimeligste forsikringene for å kunne beholde levestandarden din, også som ufør.

Kontakt oss i dag!

PS: Ektefelle/samboer
kan også kjøpe disse
forsikringene!

BANEBRYTANDE, MEN UPÅLITELEG

Skal du gjere karriere som forskar, må du publisere i dei rette tidsskrifta. Det kan føre til meir upåliteleg forskning.

PUBLISERING Dei siste åra er det blitt stadig meir snakk om ei «replikasjonskrise» i vitskapen, først og fremst innanfor psykologi og biomedisin, der det viser seg at ein stor del av forskingsresultat ikkje er reproduserbare. I Forskerforum nr. 1/17 skreiv vi at Nederland, som eit resultat av dette, har etablert det første offentlege programmet for etterprøving av tidlegare studiar, der tre millionar euro skal fordelast over tre utlysingsrundar.

Men sjølve forskinga er berre éi side av saka. Forskingsresultat «gjeld» ikkje før dei er publiserte, aller helst i eit velrenommert tidsskrift.

KJEMPAR OM INNPASS

– Innanfor feltet mitt, som er syresekresjon i magesekken, er det mange som legg ned store ressursar i å få publisert banebrytande studiar i dei store tidsskrifta. Så går det nokre år, og ein høyrer ikkje meir til dei. Det får meg til å tenkje at dette mønsteret ikkje berre gjeld mitt eige felt, men at det er slik på andre område også, seier Helge L. Waldum.

Waldum er professor ved Institutt for kreftforskning og molekylær medisin ved NTNU, og stiller spørsmål ved kvifor ein legg så stor vekt på publiseringsskanalen når ein skal vurdere forskning (sjå innlegg side 44). Det kan freiste til publisering av upålitelege resultat, meiner han.

FOTO: EINN FUGELSNES/FORSKNINGSETIKK

■ – **Forskning fungerer ikkje lenger slik at ein testar éin ting, som andre så kan gjenta på akkurat same måten, seier Charlotte J. Haug.**

– Storparten av dei som vurderer forskning, ser berre etter kva for tidsskrift artikkelen er publisert i. Det fører til at mange vel å knytte

til seg internasjonalt kjende namn som medforfattarar for å få innpass i dei store tidsskrifta. Det blir ein måte å posisjonere seg på, seier han.

RESULTAT AV KARRIEREBYGGING

Waldum meiner den utviklinga han skisserer, er eit naturleg resultat av måten karrierevegen for forskarar er lagt opp på. I staden for å vurdere kvaliteten på den forskinga ein person produserer over tid, blir namnet på tidsskriftet brukt som substitutt.

– I tillegg til presset for å publisere i dei rette tidsskrifta spelar ofte økonomiske interesser ei rolle for kvar ein kan publisere. I mine 30 år som forskar har eg til dømes fleire gonger opplevd at økonomiske interesser knytt til syrehemmande legemiddel gjer det vanskeleg å publisere andre syn, seier han.

– Ja, det er ein konflikt mellom karrierebygging og samfunnet si nytte av forskinga, meiner Charlotte J. Haug. Ho er internasjonal korrespondent for New England Journal of Medicine (NEJM) og tidlegare sjefredaktør i Tidsskrift for den norske legeförening, og ho har delteke i internasjonale forum for tidsskriftredaktørar gjennom mange år.

– Incentivordningane som oppmodar til mest mogleg publisering, og i dei rette kanalane, er ikkje gunstige og kan føre til at folk kut-

■ **Di større datamengder forskarane produserer, di meir komplisert blir det å reproducere forskingsresultata.**

FOTO: FLICKR/CC

tar hjørne. Men det er dette systemet vi har, og det er ikkje noko universiteta er blitt påtvinga. Dei har ønskt det sjølve.

MANGE ÅRSAKER TIL KRISA

Men ikkje-reproduserbar forskning er ei kompleks problemstilling som ikkje kan kokast ned til uærlege forskarar som tek snarvegar.

– I ei ideell verd fungerer forskning slik at ein legg fram resultatata og metodane sine i så stor detalj at andre kan reprodusere resultatet, og først når det er reprodusert, blir det sant. Publiseringindustrien er bygd opp kring det prinsippet. Men det er mange grunnar til at etterprøving kan vere vanskeleg. Store kliniske medisinske studiar kan til dømes vere etisk uforsvarlege å gjenta. Dersom studien har som utgangspunkt at ein behandlingsmetode har betre effekt enn ein annan, så utset ein per definisjon deltakarane for risiko, peikar ho på.

I tillegg er forskning blitt så komplekst at det i seg sjølv gjer det vanskeleg å reprodusere resultatata, meiner ho.

– VURDER INNHALDET, IKKJE TIDSSKRIFTET

Det er godt mogleg at forskinga er blitt meir kompleks, og at det gjer det vanskelegare å vurdere, seier Helge Waldum. Han ønskjer likevel at dei som skal vurdere søknadar om prosjektmidlar eller stillingar, skal leggje meir vekt på sjølve innhaldet i forskinga.

– Det er klart at karriereutvikling spelar ei kjemperolle, og kanskje har ein ikkje tid til å vente ti–tjue år på at den faglege verdien av forskinga skal bli anerkjent. Men i dag startar dei fleste veldig tidleg, og den faglege utviklin-

– Det er ein konflikt mellom karrierebygging og samfunnet si nytte av forskinga.

CHARLOTTE J. HAUG

ga går raskt. Det burde vere mogleg å gjere ei skikkeleg vurdering av artiklar når dei er blitt nokre år gamle, i staden for å berre sjå på kva tidsskrift dei er publiserte i, meiner han.

Den sterke vektlegginga av tidsskrift gjer det dessutan vanskeleg å få publisert replikasjonsstudiar eller resultat som strider mot det som er blitt publisert i topp-tidsskrifta, hevdar han.

– Det at tidsskrift ikkje vil publisere replikasjonsstudiar, er ein myte. Kjem det inn ein solid replikasjonsstudie til NEJM, så kan eg love at han blir publisert, seier Charlotte Haug.

– Når det gjeld negative studiar, så finst det to typar: Er det ein sterk og god studie som viser at noko ikkje har effekt, så vil ein få det publisert. Men den andre typen er mykje meir vanleg: dårlege studiar som ikkje gjev grunnlag for å konkludere i noka retning. Slike studiar kjem sjeldan på trykk. Tidsskriftredaktørar vil sjølvsagt gjerne publisere gjennombrøt, men dei er også heile tida på vakt mot å bli lurt. Det er noko alle dei store tidsskrifta har opplevd. Det er klart at problemet med å reprodusere forskning uroar redaktørar, men det ein ser mest av, er rett og slett dårlege studiar.

FORSTÅING FRAMFOR POSISJONERING

Helge Waldum ser teikn til at pengane følgjer dei nyaste metodane og dei største internasjonale namna. Sjølv er han ofte blitt kritisert for å ikkje leggje tilstrekkeleg vekt på internasjonale samarbeidspartnarar. I staden har han fokusert på å forstå dei biologiske funksjonane.

– Vi er eit lite land, og det einaste vi kan konkurrere om, er idear og fagleg forståing, ikkje metodar og ressursar. Men ved å ikkje prøve å knyte til oss internasjonale namn går eg jo imot ein av dei sterkaste forskingspolitiske trendane, seier han.

Charlotte Haug nyttar nobelprisvinnarane May-Britt og Edvard Moser som døme på korleis rammevilkåra for forskarkarrierar har endra seg.

– Hadde ikkje trondheimsmiljøet gitt dei ro til å arbeide i lang tid før resultatata byrja å kome, så ville det ikkje blitt nokon nobelpris. I dag må ein vise resultat fort, og kan ein ikkje det, er det ut. Dette har mykje å seie for kven som blir forskarar, og korleis ein tenkjer om forskning, seier ho.

❖ AV KJERSTIN GJENGEDAL

– MÅ LÆRE MEIR OM STATISTIKK

Forskarar må ta større ansvar for å bruke statistiske testar på rett måte, meiner tidlegare kreftforskar.

Det er foreslått mange tiltak som kan gjere forskingsresultat meir pålitelege, mellom anna publiserte eitt av tidsskrifta i Nature-gruppa nyleg «A manifesto for reproducible science». Mellom forfattarane var John Ioannidis, som vekte oppsikt då han i 2005 hevda at dei fleste publiserte forskingsresultat er upålitelege, og Brian Nosek, som er ein av initiativtakarane bak eit prosjekt som prøvde å reprodusere funna frå 100 kjende psykologiske studiar.

Betre statistikk-kunnskapar er ein gjenngangar på listene over moglege tiltak.

– Det finst mange statistiske testar ein kan bruke på datamengdene ein har samla inn, og ein kan ofte greie å kna dei slik at ein endar opp med eit statistisk signifikant resultat. Difor er det viktig å forstå kva for testar som passar i ulike situasjonar, seier Sigrid Bratlie.

Ho er rådgjevar i Bioteknologirådet og tidlegare kreftforskar, og har lenge etterlyst meir statistikk i forskarutdanninga.

– Statistikk er ikkje enkelt, og det er lite obligatorisk statistikkundervising på forskarutdanningane. Dei siste åra har dessutan biomedisinsk forskning generert stadig større mengder data. Då held det ikkje å kjenne til nokre grunnleggande metodar, ein må kunne svært mykje, seier ho.

I prinsippet skal feil bruk av statistikk eller feiltolkning av resultat fangast opp i fagfelle-vurdering, men ein kan ikkje leggje heile dette ansvaret på fagfellar som må vurdere artikkelen på kort tid og utan betaling, meiner ho.

– Fagfelle-vurdering er eit godt forankra system, men ein greier ikkje å halde tritt med det enorme volumet av artiklar. Forskarar må ta meir ansvar for å bruke statistiske metodar rett, eller samarbeide med statistikarar. Det er veldig vanskeleg å vere ekspert både på sitt eige fagområde og på statistisk metodebruk.

FOTO: BIOTEKNOLOGIRÅDET

– Tynne statistikk-kunnskapar er éi av fleire årsaker til at forskingsresultat ofte ikkje er etterprøvbare, seier Sigrid Bratlie.

FORSKERFORBUNDET

REKORDVEKST

Veksten blant yrkesaktive medlemmer i Forskerforbundet var på fire prosent i 2016. Det er den største årlige veksten på sju år. Dersom også medlemsveksten blant studentene tas med, var den totale veksten på 5,6 prosent. Det er den største veksten på tolv år. – Det ser ut til at det særlig er fjorårets hovedoppgjør i staten, de mange fusjonene, samt rekrutteringskampanjen før jul som har gitt en økt vekst, sier organisasjonssjef Joar Flynn Jensen. Forskerforbundet hadde ved årsskiftet 20 931 medlemmer.

FORSKNING

– SSB er for dårlig

■ Et utvalg mener forskningen til Statistisk sentralbyrå (SSB) ikke er god nok. Utvalget anbefaler et kutt i forskningsavdelingen fra 80 til 20–30 personer. De skal få høyere lønn og publisere artikler hyppigere i internasjonale vitenskapelige publikasjoner. Resten av de overtallige skal over i statistikkavdelingen. Men bildet er ikke entydig: I samfunnsøkonomenes oversikt over de mest presise prognosene av norsk økonomi ble SSB i fjor kåret til beste prognosemaker de seks siste årene, ifølge Finansavisen.

FOTO: FLICKR/CC

FORSKNINGSMIDLER

Mer til kommunene

■ Forskningsrådet vil at flere kommuner skal forske. – Kommuner og andre virksomheter i offentlig sektor blir ofte forsket på, men de tar sjelden initiativ til egen forskning, sier Trine Steen, regionansvarlig i NFR Buskerud og Vestfold. Nylig orienterte hun administrasjonen og lokale politikere om mulighetene for å søke midler. Sandefjord kommune vil gjerne bli flinkere til å søke om penger. – Hydro ble etablert på et kjøkken. Vi må få noen snøballer til å rulle, sier Liv Karto i Høyre til Sandefjords Blad.

KREFTFORSKNING

Rosa penger til Røros

■ Forsker Harald Engan ved LHL-klinikkene Røros får 2 760 000 kroner til forskning fra Rosa sløyfe-aksjonen mot brystkreft. Prosjektet handler om brystkreftdiagnostisertes deltagelse i arbeidslivet. – Mange brystkreftpasienter opplever seneffekter av behandlingen, og internasjonale studier viser at man har større risiko for å havne utenfor arbeidslivet. Vi vil se på hvilke faktorer som avgjør dette, slik at man kan iverksette tiltak som fremmer deltagelse i arbeidslivet, sier Engan til Arbeidets Rett.

EU-MIDLER

Forny skogsdrift

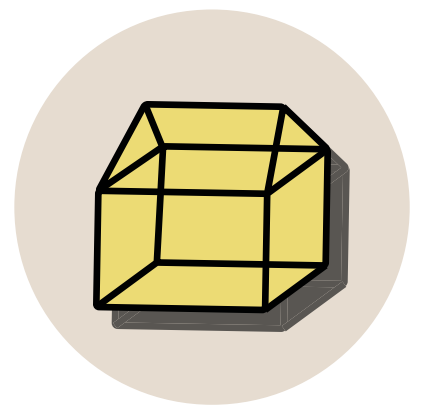
■ Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har fått ansvaret for et stort EU-forskningsprosjekt i Horisont 2020. – Bioøkonomien og det grønne skiftet fordrer økt bruk av biomasse fra skog. Løsningen er å bedre tilgangen til tømmerressursene, øke trærnes vekst, samt forbedre hogst, skogskjøtsel og forretningsmodeller så miljøbelastningen blir redusert. Det skal prosjektet bidra til, heter det fra NIBIO. Prosjektet har 19 deltakende institusjoner fra flere europeiske land og et budsjett på 34 millioner kroner.

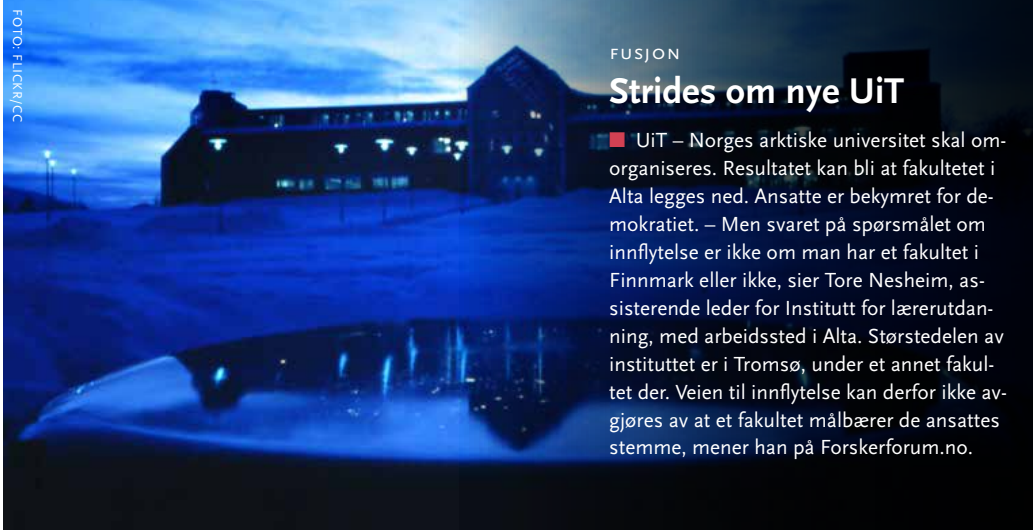

INFRASTRUKTUR

75 millioner til bygg

■ Tre universiteter får tildelt 75 millioner kroner til oppgradering av bygg i 2017. De heldige er NTNU, Universitetet i Oslo og UiT – Norges arktiske universitet. For at et prosjekt skal få midler, må det oppfylle visse kriterier. – Det må være av vesentlig betydning for institusjonen, ha en kostnad på minimum 30 millioner kroner og kunne fullføres uten ytterligere tildeling fra departementet. Det må også utløse minst tilsvarende beløp fra institusjonen, sier kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen.

FUSJON

Strides om nye UiT

■ UiT – Norges arktiske universitet skal omorganiseres. Resultatet kan bli at fakultetet i Alta legges ned. Ansatte er bekymret for demokratiet. – Men svaret på spørsmålet om innflytelse er ikke om man har et fakultet i Finnmark eller ikke, sier Tore Nesheim, assisterende leder for Institutt for lærerutdanning, med arbeidssted i Alta. Størstedelen av instituttet er i Tromsø, under et annet fakultet der. Veien til innflytelse kan derfor ikke avgjøres av at et fakultet målbærer de ansattes stemme, mener han på Forskerforum.no.

TOPPFORSKNING

Norske grensesprengere

■ Tre norske forskere får rundt 18 millioner kroner hver fra Det europeiske forskningsrådet ERCs «Consolidator Grant». Midlene gis til fremragende forskere med grensesprengende prosjekter. De tre er Anders Martin Fjell og Lee Hsiang Liow fra UiO, og Marit Skivenes fra UiB. – Vi skulle gjerne sett at flere dyktige norske forskere søkte ERC. Er du blant dem som har søkt FRIPRO og oppnådd toppkarakter, bør du vurdere å omarbeide søknaden og sende den til ERC, sier Per Ivar Høvring i Forskningsrådet.

F.v.: Paul Egil Leer Salvesen (UiA), Gyri Teien Haugland (UiB), juryleder Tora Aasland, Øivind Fjeld-Solberg (NKVTS) og Øyvind Kvalnes (BI).

FORMIDLING

100 000 TIL HJERNEKRAFT

Spennvidden var stor blant årets vinnere av Forskerforbundets formidlingskonkurranse Hjernekraftprisen, som ble delt ut i forbundets lokaler i Oslo 25. januar. I år ble førsteplassen delt mellom Paul Egil Leer-Salvesen for hans arbeid om drapssømte og Gyri Teien Haugland for hennes arbeid om bruk av rognkjeks for å fjerne lakselus. De fikk 30 000 kroner hver. Andreprisen ble delt mellom Øyvind Kvalnes for hans arbeid om filosofi for ingeniører og Øivind Fjeld-Solberg for hans arbeid om FoU-prosessen. De mottok 20 000 kroner hver.

FORSKNINGSMIDLER

Leier seg søknadshjelp

■ Konsulenter har spesialisert seg på å skrive gode søknader om offentlige forskningsmidler. De kan ta opp til en femtedel av tildelte midler i honorar, ifølge Teknisk Ukeblad. Norges forskningsråd (NFR) synes ikke slik bistand nødvendigvis er problematisk, men understreker at tildelte midler ikke kan brukes på konsulenthonorarer. – Pengene fra NFR skal gå til forskning og utvikling. Men dersom de bruker av eget budsjett, er dette noe vi ikke legger oss opp i, opplyser rådet til bladet.

FOTO: FLICKR/CC

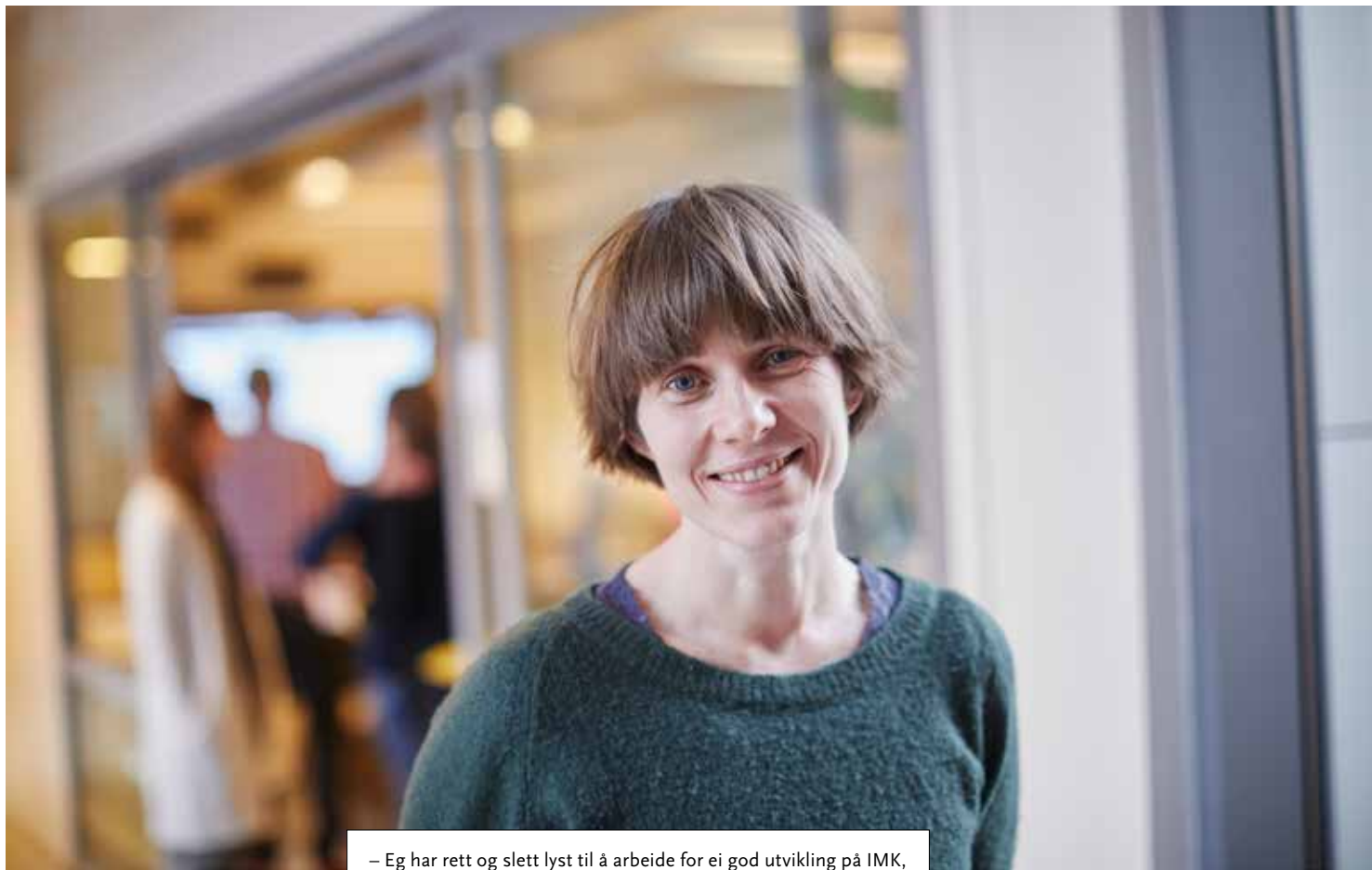
– Ikkje reelt demokrati

Kva skal ein med demokratiske organ om det meste blir styrt frå toppen?

AV JOHANNE LANDSVERK

Frå styremøte for faste medlemmer og varamedlemmer ved Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo. (Foto: Erik Norrud)

– Eg har rett og slett lyst til å arbeide for ei god utvikling på IMK, seier styrerepresentant Marita Lüders. (Foto: Erik Norrud)

– Fakultetsstyret blir eit «supperåd» om ein berre diskuterer utan å kunne bestemme. Den eine gongen vi faktisk hadde teke ei avgjerd om fakultetsstruktur, gjekk rektor imot avgjerda i fakultetet, seier professor Aksel Tjora ved NTNU. Han sit i fakultetsstyret ved Fakultet for samfunns- og utdanningsvitskap (SU).

Trenden er klar: På instituttnivå har fleire institusjonar lagt ned styra, som nokre stader blir erstatta med råd (sjå faktaramme). Stadig fleire diskuterer også om dei skal kutte ut fakultetsstyra.

Den formelle forskjellen er at eit styre kan ta avgjerder, medan eit råd har ein rådgjevande funksjon.

– Eg er svært usikker på om det formelle skiljet mellom styre og råd er der i praksis. Dette gjeld styre på ulike nivå, også instituttstyre. Eg oppfattar at styret eg sit i, fungerer som eit råd, fordi vi ikkje tek avgjerder, men mest kommenterer framlegg frå dekanus og fakultetsadministrasjonen, seier Tjora.

Har tru på styret

Utanfor møterommet til Institutt for medier og kommunikasjon (IMK) ved Universitetet i Oslo står førstamanuensis Marika Lüders og ventar på at det første møtet i instituttstyret skal kome i gang. Det er orienteringsmøte for dei nyvalde

styremedlemmene og vararepresentantane. Lüders begynte ved instituttet i fjor vår, etter å ha jobba i åtte år ved Sintef i Oslo.

– Ein kollega av meg oppmoda meg om å stille til val. Eg var nok litt i tvil, fordi eg eigentleg støtta ein annan kandidat. Men så vart eg overtalt, seier Lüders, som er vald inn som representant for fast vitskapleg tilsette i perioden 2017–2019.

Lüders meiner det er svært viktig å behalde instituttstyret.

– Styret har hatt mykje seie når det gjeld nytilsettingar, kva for strategiske val vi skal ta, og kva veg vi skal gå framover. I og med at ein er vald, så representerer eg ei heil gruppe av tilsette, seier ho.

– Det er ikkje veldig vanskeleg å få folk til å stille opp. I haust var det fleire som stilte til val enn det er faste plassar i instituttstyret.

Gunnar Liestøl er professor ved IMK og har vore nestleiar i instituttstyret.

– Tidlegare, då også styreleiaren var vald, gjekk vervet meir på omgang etter prinsippet «no er det snart din tur». Men i dag har vi tilsett instituttleiar, og vi leikar ikkje stolleiken lenger.

– Har styret reell makt?

– Ja, eg vil påstå at representantar for vitskapleg tilsette har makt. Instituttet vårt har

vore spart for konflikter, men det er spesielt viktig å ha eit styre om det dukkar opp alvorlege problemstillingar. Instituttet vårt er elles ikkje så stort, så eg kan ta opp saker direkte med leiinga eller via styret, og eg opplever at dei lyttar.

Tek heller ein telefon

Dei fleste institutt ved UiO har styre, men nokre få har instituttråd. Magnus Løberg er førstamanuensis ved Institutt for helse og samfunn ved Det medisinske fakultet. Instituttet har fleire hundre tilsette, og er delt inn i seks avdelingar.

– Ved avdelinga har vi ein representant i instituttrådet, men det ville ikkje vere naturleg for meg å gå den vegen med sakene eg ønskjer å ta opp, seier Løberg, som driv med kreftforskning.

– Eg jobbar i ei fagleg sterk forskingsgruppe, og der har eg stor påverknad på min eigen kvardag. På avdelingsnivå har eg kjensla av å bli høyrd. Det viktigaste med tanke på medverknad er den uformelle kontakten med avdelingsleiar og kollegaer. Eg er usikker på kor mykje makt instituttrådsrepresentantane har. Då er uformelle kontaktar, som ein telefon til administrasjonssjefen, meir effektivt.

Løberg seier det først og fremst er instituttet som porsjonerer ut midlar.

– Vi har mykje eksterne midlar og kan difor bestemme ein del sjølve når det gjeld kva veg vi skal gå. Men dei økonomiske rammene blir lagde på eit høgare nivå. På avdelinga kan dei vere velvillige, men instituttet har ingen visjonar for forskinga vår. Eg har kjensla av at forskargruppa vår ikkje passar inn i dette systemet, der avgjerdene blir tekne langt unna oss.

Styra kjem i vegen

Ved NTNU er det særleg fakultetsdemokratiet det har stått strid om. Då rektor i fjor foreslo å leggje ned fakultetsstyret og i staden innføre fakultetsråd, kom det kraftige protestar blant dei tilsette. Framlegget vart stoppa av universitetsstyret.

Anne Charlotte Torvatn, som er førsteamanuensis ved Institutt for lærarutdanning, gjekk i bresjen for eit opprop mot forslaget som samla svært mange underskrifter.

– Problemet er at mange universitet og høyskular har tilsette leiarar som kjenner mykje større lojalitet oppover i systemet enn nedover. Ein tilsett rektor føler stor lojalitet til departementet, og tilsette leiarar på fakultets- og instituttnivå er svært opptekne av å gå tenesteveg. Alt skal gå i linja instituttleiar – dekan – rektor, men så opplever leiarane at styret kjem forstyrrende inn på vegen. Men eit styre vil kunne tilføre andre og viktige perspektiv i ein del saker, meiner Torvatn.

Ho er også oppteken av at tilsette må ha kanalar der dei kan bli høyrd.

– Det er ikkje sikkert at du faktisk blir høyrd, men det er viktig at det finst eit styre der saka di kan bli teken opp og diskutert. I dag er folk vane med å ha innverknad, og absurd nok skjønner dei ikkje kva dei mistar før dei får bruk for det.

Tjora meiner oppropet til Torvatn var viktig.

– Men skal oppropet ha meining, må det vere klart kva eit styre faktisk kan avgjere som eit råd ikkje kan. Eg oppfattar styremøta som eit avgrensa allmøte, der såkalla vedtakssaker eigentleg er orienteringssaker. Slik eg opplever det, er alt styrt frå toppen. Rolla til fakultetsstyret er i beste fall uklår, og mest sannsynleg skapar dette berre ein idé om demokrati som er langt frå reell. Så kvifor skal ein ta vare på fakultetsstyra om dei berre tek imot kommandoar ovanfrå?

Marit Reitan er dekan ved fakultetet Tjora snakkar om. Ho meiner det er viktig for fakultetsleiinga at det fortsatt er fakultetsstyre ved NTNU. Men ho er ikkje einig med Tjora i at

– Berre éin gong i løpet av dei åra eg har vore i fakultetsstyret, har vi hatt ei sak til avstemming, seier Aksel Tjora. (Foto: Elin Iversen, NTNU)

styremedlemmene ikkje får bestemme.

– Som dekan prøver eg å legge til rette for at fakultetsstyret skal ha reell medverknad. Det er fullt mogleg for fakultetsstyret å gjere om på budsjett og økonomiske prioriteringar. Men handlingsrommet for styring på fakultetsnivå er bestemt av blant anna tildelingsbrev frå KD og prioriteringar som universitetsstyret og rektor gjer, seier Reitan.

Styrt av professorar

Så kva var opphavleg eit universitetsdemokrati? Professor Fredrik Thue ved Høgskolen i Oslo og Akershus fortel at «det akademiske sjølvstyret» lenge vart oppfatta som sjølvstyret til professorane.

– Fram til universitetslova om UiO av 1955 var den dominerande modellen at berre pro-

fessorar skulle sitje i fakultetet. Men i mellomkrigstida vart det uttrykt misnøye mot professorstyret, som mange meinte var udemokratisk, seier Thue.

I 1960-åra vaks talet på universitetslektorar og amanuensar veldig raskt, noko som skapte hierarkiske spenningar i heile organisasjonen.

– Måten ein søkte å løyse dette på ved norske universitet, var å inkludere lærarane i fagfellesskapa ved institutta, der alle dei fast tilsette fekk del i privilegia som tidlegare berre galdt for professorane.

Thue fortel at heile grunngevinga for det akademiske sjølvstyret vart endra på slutten av 60-åra.

– Dette skjedde ikkje berre på grunn av studentopprøret, men også fordi mange lektorar og amanuensar oppfatta at dei hadde andre gruppeinteresser enn professorane og dosentane. Universitetet begynte å likne eit moderne demokrati på arbeidsplassen, som er ein heilt anna ideologi enn det opphavlege sjølvstyret.

– Fall for eige grep

I 70-åra opna ein opp for eit representasjonsdemokrati ut frå prinsippet om at alle skal delta.

– Først gjekk instituttvervet på omgang, men det betydde også at styringa vart lite effektiv, og med liten autoritet, noko som vart

– Fakultetsstyret blir eit «supperåd» om ein berre diskuterer utan å kunne bestemme.

AKSEL TJORA

Demokratiet blir utvida

– Det var professorane som danna det akademiske kollegium, og dette varte heilt fram til omkring 1960. Grunngevinga var at professorane var dei einaste som var kompetente til å bedømme det faglege, seier universitetshistorikar Fredrik Thue.

Frå det akademiske kollegium ved UiO, 1911. ►

– Universitetslova om UiO av 1955 innebar ei demokratisering ved at også dosentane fekk sete i fakultetet, og studentane fekk sterkare representasjon enn før. Men også i 1950-åra vart institutta eineveldig styrt av ein professor, seier Thue.

Frå det første møtet i det akademiske kollegium etter at den nye lova tredde i kraft, 1957. ►

– I 1970-åra begynte ein å sjå på universitetet som ein demokratisk arena, der alle grupper skulle vere representerte, seier Thue. I 1977 vart kollegiet utvida frå 11 til 33 medlemmer. I tillegg til rektor og prorektor sat det sju dekanar, tolv representantar frå vitenskapleg personale, éin frå universitetsbibliotekarane, fire frå det «øvrige» personalet og sju representantar frå studentane. (Kjelde: Kim G. Helsvig: *Universitetet i Oslo 1975–2011, Mot en ny samfunnskontrakt?*)

Frå det første møtet i det utvida «store kollegiet», 1977. ▼

FOTO: MUSEUM FOR UNIVERSITETS- OG VITENSKAPSHISTORIE, UIO

kritisert. Rolla til professorane som vitskapplege leiarar vart kraftig svekt i dette systemet. Sjølvstyret fall på ein måte for eige grep ved at grunngevinga vart riven laus frå det faglege. Som ein reaksjon har ein etter kvart begynt å avvike universitetsdemokratiet.

Thue seier at det som opna for den seinare utviklinga, var då ein i 70-åra begynte å snakke om at avgjerder ved universitetet ikkje skulle basere seg på vitskapplege kompetanse, men på politiske interesser og verdiar.

– Også eksternt styrefleirtal er eit fullstendig brott på universitetssjølvstyret. Mange land har hatt same utviklinga, og i Danmark har styring frå toppen vore vel så hard som her. I dag er mykje av medverknaden ved universitetet i staden overført til fagforeiningane, seier Thue.

– Mange ønskjer å legge ned fakultets- og instituttstyra?

– Ja, dette systemet har vel til ein viss grad abdisert, i og med at dekanar og instituttstyrarar ikkje lenger er valde, men tilsette. Eit logisk neste steg er då å erstatte avgjerdskompetente styre med rådgjevande organ, seier Thue.

Tjora ved NTNU meiner det tradisjonelle professorveldet hadde sine veikskapar.

– Men styrken var at ein tidlegare greidde å halde faga og undervisninga ved lag gjennom ulike endringar i samfunnet. Litt av grunnen til at universiteta har vore så stabile samfunnsinstitusjonar, er at aktiviteten har vore styrt etter faglege premiss og ikkje etter marknad og strøymingar i samfunnet. Det er ikkje oppløftande at NHO innbillar seg at dei skal bestemme kva for fag som skal undervise ved universitet og høyskular. Men endå meir skremmande er det at universitetsrektorene i landet ikkje tek til motmæle. Nettopp derfor trengst meir universitetsdemokrati og mindre einevelde frå rektors kontor, meiner han.

Konflikt med leiar

Blant dei som frå 1. januar har kutta ut instituttstyra, er Universitet i Stavanger (UiS). I styrepapira som følgde saka, kjem det fram at direktøren også ønskte å leggje ned fakultetsstyra. Slik gjekk det ikkje, men UiS-direktør John Branem Møst legg ikkje skjul på at det tidvis har vore konfliktar mellom leiarar og styre.

– Når vi har tilsette dekanar og instituttleiarar som skal ha heilskapleg ansvar, kan det bli problematisk med eit styre som bestemmer noko anna enn det dekanen meiner er nødvendig. Styra på institutt- og fakultetsnivå har hatt ansvar for strategi og fastsetting av budsjett, og særleg på institutta har det vore vanskeleg når styra vil bestemme meir enn dei har mandat til, seier Møst.

– Grunnen til at vi slit med å oppretthalde styra, er at universiteta i dag er mykje meir resultatstyrte enn før. Departementet kan styre den interne aktiviteten gjennom tildelingane sine. Tidlegare var det faglege fokuset viktigast, men i dag får vi jo pengar etter det vi produserer. Det betyr faktisk at institusjonane er nøydd til å ha ei bedriftsøkonomisk tenking i tillegg.

Like bra utan styre?

Men kva har det å seie for tilsette om ein institusjon har styre eller råd? Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitetet (UiT) har fakultetsstyre. Assisterande universitetsdirektør Odd Arne Paulsen fortel at delen instituttstyre ved UiT har gått ned frå 72 til 59 prosent sidan 2012. I 2013 gjennomførte UiT ei spørjeundersøking blant alle tilsette om dei opplevde å ha medverknad.

– Det var overraskande liten forskjell på svara frå dei som hadde instituttstyre, og dei som var utan styre. 58 prosent av dei tilsette ved institutt med styre meinte at medverknad og openheit i avgjerdsprosessar fungerte godt, og 54 prosent av tilsette utan styre svarte det same. Vi tolkar det slik at andre ting er vel så viktige som styre, som til dømes god informasjon, gode leiarar og gode prosessar, seier Paulsen.

Alle ser det ikkje slik. Ved Institutt for medier og kommunikasjon (IMK) i Oslo er styremøtet ferdig. Marika Lüders har fått informasjon om orienteringssaker, diskusjonssaker og vedtakssaker, og om kva som er hennar ansvar i saker som gjeld tilsetingar, planar og økonomi.

– Vi fekk orientering om kva styret har gjort før, og vi vedtok årsplanen for IMK. Det vil seie at ingen hadde innvendingar mot planen, seier ho.

– Så dette er ikkje eit «supperåd» som ikkje tek avgjerder?

– Eg håpar ikkje det. Og ut frå det eg har lært om tidlegare saker i styret, trur eg ikkje det. Eg vel å tru at mandatet til styret er reelt, og at det å ha eit styre, faktisk har noko å seie. ■

– Kva har det å seie om den næraste leiaren er vald eller tilsett?

MONA-IREN HAUGE
Førsteamanuensis ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo

– Vi har hatt vald leiar før. Så vi er spente på om den tilsette leiaren vil ta mest omsyn til forskarane og vilkåra for forskning ved instituttet, eller om argumenta om sterk styring vil bli tungtvegande.

ARILD FOLKVORD
Professor ved Institutt for biologi, Universitetet i Bergen

– Eg er nøgd med tilsett leiar, eg har prøvd begge delar. Lojaliteten til ein vald leiar er ofte illusorisk. Fagmiljøa gjer alt for å få inn sine folk uavhengig av kvalifikasjonar, og dei store miljøa vann alltid.

KAJA BORTHEN
Professor ved Institutt for språk og litteratur, NTNU

– Som vald leiar føler ein lojalitet nedover, og sjansen er då større for at avgjerdene blir tekne ut frå faglege vurderingar. Kven innførte produksjonsmetaforane på universitetet? I alle fall ikkje ein vald leiar.

Styringsform ved universiteta

	Nivå 1 (rektor)	Nivå 2 (fakultet)	Nivå 3 (institutt)
UiS	vald rektor, tilsett rektor frå 01.08.19	tilsett dekan, vald styre	tilsett leiar, styra avvikla 01.01.17
UiT	vald rektor	tilsett dekan, vald styre	tilsett leiar, 23 av 32 har styre
NMBU	tilsett rektor 01.08.17	tilsett dekan, vald styre	tilsett leiar, ingen valde styringsorgan
NTNU	tilsett rektor	tilsett dekan, vald styre	tilsett leiar, styre, råd eller utvida leiargruppe
Nord universitet	tilsett rektor	tilsett dekan, ikkje styre	ingen valde styringsorgan
UiA	vald rektor	tilsett dekan, styre	tilsett leiar, ikkje styre (kan ha råd)
UiO	vald rektor	vald dekan, styre	tilsett el. vald leiar, flest har styre, kan ha råd
UiB	vald rektor	vald el. tilsett dekan, styre	tilsett leiar (kan ha vald), instituttråd

SVERIGE

FESTBREMS

Karolinska institutet (KI) avlyser en planlagt avtakkingsfest for tidligere rektor Anders Hamsten. Beslutningen ble tatt etter at avisen Expressen stilte spørsmål om arrangementets kostnad, tatt i betraktning de kontroversielle omstendighetene rundt Hamstens avgang. Han gikk i fjor av etter kraftig kritikk for sin håndtering av Macchiarini-saken, der legen Paolo Macchiarini står anklaget for å ha gjennomført dødelige eksperimenter på pasienter. Dette til tross planla KI å feire Hamstens avgang med over 200 gjester.

TYSKLAND

Sammenbrudd med Elsevier

■ Minst tolv tyske forskningsinstitusjoner har startet året uten tilgang til vitenskapelige tidsskrifter i forlaget Elseviers portefølje, skriver Times Higher Education. Det var før jul at forhandlingene mellom Elsevier og 60 universiteter og forskningsinstitusjoner brøt sammen, etter et samlet forsøk på å få forlaget til å senke prisene. I januar rapporterte de fleste universitetene at de fortsatt hadde tilgang i påvente av at abonnementskanselleringene skulle tre i kraft.

KINA

Akademisk innstramning

■ Et ledende universitet i sørlige Kina har forbudt lærerne å kritisere lederne av Kommunistpartiet overfor studentene sine. Forbudet inngår i de nye retningslinjene ved Sun Yat-Sen universitet i Guangzhou. De lister opp ti ting lærere ikke får lov til å gjøre i undervisningen. De får heller ikke lov til å kritisere grunnloven eller spre religion og overtro. Det er et tegn på en pågående innstramning av den ideologiske kontrollen ved universitetene, skriver South China Morning Post.

FOTO: FLICKR/CC

NEDERLAND

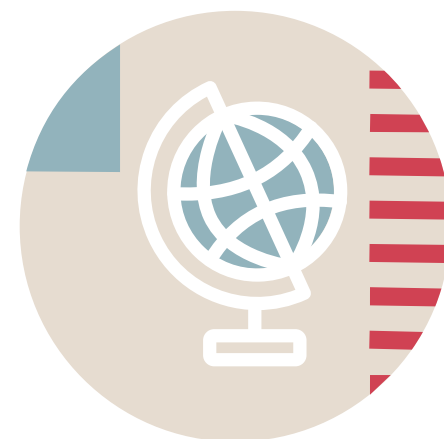
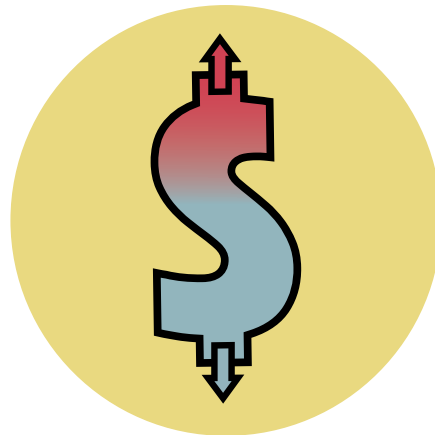
Jobber under press

■ Nærmere syv av ti vitenskapelige ansatte i Nederland oppgir at de jobber under stort press, og like mange oppgir at de jobber minst seks timer overtid i uken, skriver Dutch News. Tallene stammer fra en undersøkelse blant 2500 universitetsansatte, gjennomført av fagforeningen FNV. 50 prosent oppga at de ikke hadde nok tid til å forberede undervisning og til å ta pauser. Siden år 2000 har antallet studenter økt med 60 prosent, mens antallet vitenskapelig ansatte har økt med 14 prosent.

USA

Ph.d.-ens pris

■ Å bruke tid på en postdoktorperiode kan være svært kostbart om det ikke leder til en fast jobb i akademia, viser en studie i Nature Biotechnology. Sammenliknet med jevnaldrende som gikk ut i jobb i næringslivet like etter fullført doktorgrad, tjener postdoktorene 240 000 dollar (om lag 2 millioner kroner) mindre over en 15-årsperiode. Dersom de etter endt postdoktorperiode går ut i næringslivet, bruker de åtte-ni år på å komme på samme lønnsnivå som de som gikk ut av akademia rett etter doktorgraden, skriver Science.

USA

Rekrutterer internasjonalt

■ Statlige universiteter i USA har trappet opp rekrutteringen av internasjonale studenter som følge av omfattende kutt i offentlig finansiering, skriver Study International. Ifølge en forskningsrapport fra National Bureau of Economic Research har statlige universiteter økt antallet internasjonale studenter med tolv prosent, mens antallet amerikanske studenter har sunket med ti prosent i perioden 1996–2012. Universitetene har anledning til å ta høyere studieavgifter fra internasjonale studenter.

JAPAN

Kritiserer forsvarsforskning

■ Japanske forskere frykter en økt satsing i forsvarsrelatert forskning, skriver University World News. Forsvarsdepartementet vil i år finansiere en kraftig økning i forskning på feltet, fra 44 millioner kroner til 800 millioner kroner. Samtidig har de generelle forskningsbudsjettene blitt redusert de siste årene. Fredsforsker Takao Takahara advarer regjeringen og sier at forskere var med og støttet Japans militære innsats under 2. verdenskrig, «og det må aldri bli gjentatt».

FOTO: FLICKR/CC

Kanskje kan Moskvas universitet få en høyere stjerne på Russlands egen internasjonale rangering.

FOTO: SERGEY NORIN

RUSSLAND

ETABLERER EGEN RANGERING

I år kommer den første internasjonale universitetsrangeringen fra Russland. Den tar opp kampen med eksisterende rangeringer der universiteter i vest som regel topper listene. Rangeringen skal derfor holde Vest-Europa og Nord-Amerika utenfor, og vil utelukkende evaluere utdanningsinstitusjoner i Russland, Asia, Sør-Amerika og Øst-Europa, skriver Russia Beyond the Headlines. Rangeringen ble initiert av den russiske rektorforeningen og det russiske vitenskapsakademiet etter ønske fra president Vladimir Putin.

KROATIA

Ministerfuske

■ Kroatiens forskningsminister nekter å trekke seg etter anklager om forskningsfuske, skriver Nature. Pavo Barisic er filosof ved Universitetet i Split, og ble utnevnt til forskningsminister i oktober. Da begynte media å grave i gamle anklager om at Barisic hadde plagiert den amerikanske eksperten i internasjonal politikk Stephen Schlesinger. Nå har landets øverste etikkomité konkludert med at en tekst fra Schlesinger har blitt gjengitt uten referanse. Barisic sier det er en ren feil som han har beklaget overfor Schlesinger.

RUSSLAND

Internasjonale studenter tredoblet

■ Russiske universiteter har sett en tredobling i antallet internasjonale studenter det siste tiåret, fra 100 900 til 282 900 i året, skriver Russia Beyond the Headlines. Ifølge Utdannings- og vitenskapsdepartementet har inntektene fra internasjonale studenter steget fra tre milliarder kroner til over tolv milliarder kroner i samme periode. Mer enn halvparten av studentene kommer fra tidligere Sovjet-republikker.

Bildet viser internasjonale studenter i Moskva, 1983.

FOTO: ANDRZEJ SZYMANSKI FLICKR/CC

Få forskere har en mer ugjestmild offentlig rolle enn klimaforskerne.
Hvordan takler de den sterke vinden fra høyre for tida?

KALDFRONT

Klimaforsker **STEFFEN KALLBEKKEN** i samtale med Bår Stenvik
Foto: Erik Norrud

Da Donald Trump vant valget i USA, gikk en sjokkbølge gjennom klimaforskermiljøet. «Den frie verdens leder» ville snart være den samme mannen som hadde uttalt at klimaendringene er en kinesisk konspirasjon, og annonsert at han ville melde USA ut av den ferske «Paris-avtalen» om internasjonale klimamål. Klimaforsker Steffen Kallbekken uttalte at det var «den mest negative enkelthendelsen som kunne skje for klimapolitikken». Men er Trump del av en tendens, eller er han et avvik? Vi besøker Kallbekken på CICERO for å høre hvordan stemningen er blant klimaforskerne nå på nyåret, og hvordan de betrakter sin egen rolle.

– Jeg står fortsatt fast ved det utsagnet om Trump. Hvis et stort og mektig land trekker seg fra Paris-avtalen, vil det klart undergrave den tilliten avtalen prøver å skape mellom landene, og den tilliten er det viktigste ved avtalen, siden den er utformet som et politisk rammeverk som ikke i seg selv garanterer handling. I tillegg har USA i de senere årene spilt en aktiv rolle overfor land som Saudi-Arabia og India for å få dem til å godta mer ambisiøse mål enn de ellers ville gjort. Da er det svært negativt om de går bort fra den pådriverrollen. Nå tar jeg forbehold om at vi ikke vet eksakt hva Trump vil gjøre, men han har gjort noen utnevnelser i sentrale stillinger, blant annet i klima og energi-myndighetene i USA, der klimaskeptikere nå får viktige posisjoner. Jeg vil si at stemningen er «negativt forventende».

– **Hva med de kommende valgene i Tyskland og Frankrike, er de også illevarslende for internasjonal klimapolitikk, hvis høyrepopulister som AFD² og Marine le Pen vinner fram?**

– Det er ingen automatikk i at populisme fører med seg klimafornektelse, men mange populistiske bevegelser er skeptiske til eliter, og forskere og klimaforskere blir helt klart oppfattet som en del av eliten. Eller de «venstreradikale intellektuelle», som de ofte kalles.

– **Ja, mens seismologer og partikkelfysikere betraktes som nøytrale fagfolk, har klimaforskere fått en aura i offentligheten som parter i en konflikt. Hvorfor er det sånn?**

– Jeg tror klimaforskning av natur lettere blir politisert, fordi klimaproblemet griper inn i alle samfunnsområder – transport, olje og energi-produksjon, landbruk – på en grunnleggende måte. Du må ta standpunkt til virkemidler som gir tap for noen grupper og gevinst for andre. Da blir debatten polarisert.

– **Og så er klimaendringer en mindre tydelig fare enn for eksempel vulkanutbrudd?**

– Ja, og det er mye vanskeligere for folk å selv identifisere om vi har rett eller tar feil. Hvis en forsker sier at det to år senere kommer et vulkanutbrudd, vet vi to år senere om det kom utbrudd eller ikke. Vi

1 Født i 1976, har en doktorgrad i økonomi fra Universitetet i Oslo, og har forsket på klimapolitikk siden 2002. I dag er han forskningsleder for klimaøkonomienheten ved CICERO (Institutt for tverrfaglig klimaforskning ved UiO) og leder for CICEP (Senter for internasjonal klima- og energipolitikk). Han er også styremedlem i Utviklingsfondet og stiftelsen GreeNudge, som utvikler virkemidler for å stimulere grønt forbruk.

2 Tysk høyrepopulistisk parti som har vokst de siste årene.

– Vi vet hva vi bør gjøre, men vi vet også at vi ikke kommer til å gjøre det.

klimaforskere sier at det kommer til å bli gradvis varmere på kloden og mer ekstremvær. Men det tar noen tiår å se tydelige mønstre, og fordi systemet er så komplekst, vil det alltid finnes alternative forklaringer og lokale unntak.

Kallbekken har jobbet for CICERO i 15 år, og er en profilert offentlig klimaforsker. Han undersøker blant annet effekten og gjennomførbareheten av klimapolitikk, og i høst stilte han blant annet opp i NRK for å evaluere både regjeringens budsjett og KrF og Venstres alternative «miljøbudsjett». Hans regnestykker viste at begge bare ville føre til en brøkdel av de nødvendige CO₂-kuttene fram mot 2030.

– **Hvordan har egentlig det offentlige klimaet for klimapolitikk endret seg i den tida du har jobbet med dette?**

– Utenfor Norge har det blitt en gradvis bredere aksept for at det er menneskeskapte klimaendringer. Sammendraget for beslutningstakerne fra rapporten til FNs klimapanel er godkjent av så godt som alle verdens nasjoner, og det betyr at land som Saudi-Arabia stiller seg bak en tekst som fastslår at klimaendringene er menneskeskapt, med 95 prosent sikkerhet. De klarer ikke å argumentere for å stryke den setningen, når det er så solid forskning bak det.

Hans eget felt, klima-økonomien, dreier seg blant annet om å sette en pris på klimaeffektene og finne ut hvilke tiltak som er økonomisk effektive for å bekjempe klimaproblemene. Når det gjelder det siste, har ikke hovedbudskapet endret seg stort siden 80-årene.

– Vi trenger ikke en ny artikkel som sier at avgifter er bedre enn subsidier for å redusere bruken av fossilt brensel, det har alle økonomer anerkjent for lenge siden. Nå er forskningsfronten på områder som atferdsøkonomi og eksperimentell økonomi, der man leter etter andre løsninger. For selv om jeg fortsatt er overbevist om at ei avgift ville vært det mest kostnadseffektive, så ser jeg at politikere ofte ikke lykkes med å innføre det, og da må man finne alternativer – de nest beste løsningene.

– **Det har skjedd en realitetsorientering?**

– Jeg vil si en viss realitetsorientering. Det er fortsatt en del forskning som ligger langt unna et realistisk verdensbilde. De verste eksemplene finner man i scenarioer for klimapolitikk, der man sier «la oss anta at det er en global karbonpris innen 2020, og så beregner vi ut fra det». Det kommer ikke til å skje, ingen tror egentlig at det blir enighet om en karbonpris innen 2020. Vi vet hva vi bør gjøre, men vi vet også at vi ikke kommer til å gjøre det.

Hvordan skal klimaforskere best hankses med sitt ansvar overfor offentligheten? De er best oppdatert på klimaproblemene, og plikter å informere om farene verden står overfor, men når de gjør det, står de

i fare for å bli oppfattet som aktivister med en agenda, forklarer Kallbekken.

– Man føler et ansvar for å bidra til at noe skjer, men om du går et lite hakk for langt, så mister du din troverdighet som forsker, og det blir vanskelig å bli hørt av media og politikere – det er virkelig en balansegang.

Kallbekken mener det oppleves forskjellig for klimaforskere som er naturvitere og samfunnsvitere som ham selv.

– Vi forsker på politikk, og da høres det så mye fortere politisk ut når vi snakker om vår forskning. Jeg forsker for eksempel på folk sin aksept for ulike løsninger, og kan si at «hvis du vil ha oppslutning om økte drivstoffutgifter, så kan du øremerke de økte skatteinntektene til miljøtiltak». Men når du uttaler deg i media, *oppfattes* det fort som at du sier «dette bør vi gjøre». Og da virker det som du har tatt et langt steg over i politikken.

– Skeptikerne vil vel si at forskningen er politisk styrt, for om du forsker på slike tiltak, har man i utgangspunktet bestemt seg for at ...

– For at det finnes et klimaproblem i utgangspunktet? Ja, jeg tror sterkt på klimaproblemet, så det premisset ligger der.

Og er nå de fleste helt sikre på det premisset? På vei til intervjuet med Steffen Kallbekken møtte jeg tilfeldigvis på en bekjent med fersk doktorgrad innenfor samfunnsvitenskapene. Da jeg fortalte hvor jeg skulle, sa hun: «Ja, hvordan er det egentlig med klimaspørsmålet for tida? Er det nå sånn at det faktisk er tvil om klimaeffekten, eller er de som sier det, litt som holocaustfornektene?» Jeg videreformidler spørsmålet til ham.

– Hm, sier Kallbekken og blir tenksom. – Så om hun er et representativt eksempel for en veldig godt opplyst person ...

– La meg bare først spørre, hva ville du sagt om hun stilte det spørsmålet til deg?

– Først ville jeg sagt at det vitenskapelig sett er vanskelig å bli sikrere på at det fins menneskeskapte klimaendringer enn det vi er allerede. Det er et veldig komplekst og stort system, så vi vil nok aldri ha fullstendig oversikt over alle mekanismer og hvor sterke alle signalene er – men vi er omtrent så sikre som det er mulig å bli.

Etter denne raske oppsummeringen, som han nok har framført veldig mange ganger før, skifter Kallbekken tilbake til det tenksomme tonefallet.

– Men når hun uttrykte den skepsisen, går det rett i kjernen på spørsmålet om å tro på menneskeskapte klimaforandringer eller ikke. Tro handler ikke så mye om fakta, som om hvem du stoler på. På de fleste områder unntatt dem vi eventuelt forsker på selv, er vi ikke i stand til å sette oss inn i forskningen på et tema. Jeg vet for eksempel ikke hva som er sant og ikke sant i den offentlige debatten om dietter. Sannsynligvis er det en konsensus i forskningen et sted, men gjennom mediene er det vanskelig å forstå hva det er, så da avhenger det av hvem jeg velger å høre på.

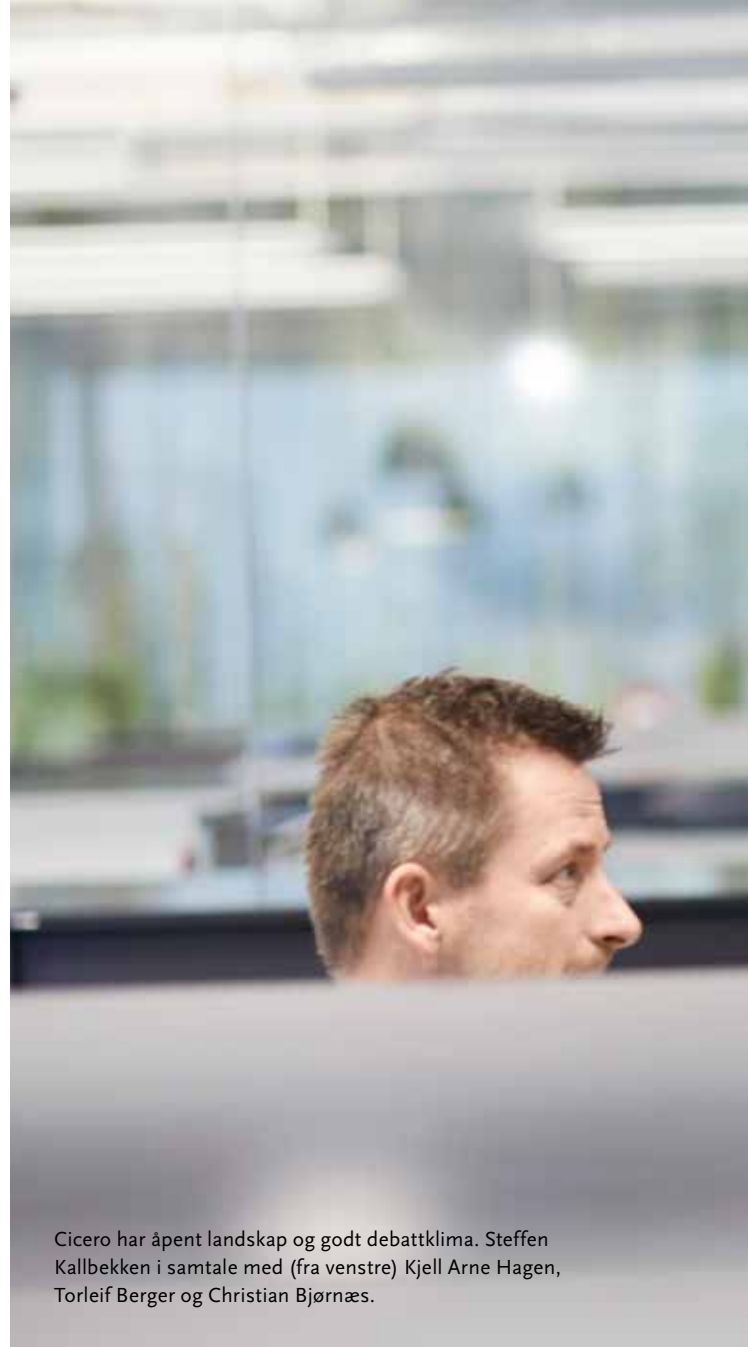
Akkurat dette har Steffen Kallbekken og hans kolleger forsket på. I løpet av året kommer en artikkel basert på arbeid gjennomført av Dan Kahan³.

– Kahan ga et godt eksempel på hvordan det kan være rasjonelt å velge ikke å tro på menneskeskapte klimaforandringer: La oss si at du driver en frisørsalong i Midtvesten i USA et sted. Din mulighet til å personlig påvirke klimaet igjennom politikken er helt minimal. Derimot er sjansen stor for at du får negative reaksjoner fra folk rundt deg om du sitter på frisørsalongen og snakker om at vi må redusere kullforbruket og stenge kullgruvene. Som et *sosialt valg* er det altså rasjonelt å droppe den samtalen, eller å jatte med – eller rett og slett å ikke tro på klimaproblemene.

Kallbekken medgir gjerne at man kan resonnerer på samme måte om folk som tror på klimaendringene:

– Jobber du på Blindern sammen med folk som arbeider med klima og energispørsmål, er det nok ganske vanskelig å benekte at det

³ Professor ved Yale Law School, kjent for sin teori om «cultural cognition».

Cicero har åpent landskap og godt debattklima. Steffen Kallbekken i samtale med (fra venstre) Kjell Arne Hagen, Torleif Berger og Christian Bjørnæs.

finnes menneskelige klimaendringer.

Den kommende artikkelen beskriver et forsøk der Kallbekken og medforfatterne har undersøkt eksperimentelt i hvor stor grad folk er villige til å innføre politikk for å minske skadevirkninger som rammer dem selv, og funnet ut at svaret er å finne i folks kulturelle virkelighetsforståelse.

– Vi ser at folk som er mer opptatt av privat ansvar og mener at samfunnet er blitt for mykt og feministisk, også er motstandere av politikk som regulerer markedet – selv om det i forsøket utvilsomt fører til at de tjener økonomisk på det. I forsøket er hverken klima eller miljø nevnt, det er bare snakk om ekstrakostnader og gevinster, så dette er et eksempel på at verdier overstyrer personlig økonomisk interesse. Isolert sett ser ikke denne atferden rasjonell ut, så skal du forstå rasjonaliteten i det, må du se på hvem disse folkene er og hvem de omgås – og den forklaringsfaktoren har i stor grad vært fraværende i tidligere forsøk.

Problemet er med andre ord hverken at folk er irrasjonelle eller at de ikke forstår forskningen, forklarer Kallbekken.

– Om du er høyt utdannet, er det for så vidt sannsynlig at du bor i en storby og omgås andre høyt utdannede og intellektuelle som er tilbøyelige til å tro på klimaendringene. Men om du kontrollerer for dis-

– Oljen er i praksis penger som ligger i bakken, som vi kan pumpe opp.

se faktorene, har ikke utdanningsnivået i seg selv særlig forklaringskraft på om du tror på menneskeskapte klimaendringer.

Det politikere og andre kan lære av dette, er at om man vil skape støtte for klimatiltak, hjelper det lite å informere om de faktiske følgene og hva de betyr for folk.

– De går i fella hele tida: *Om vi bare sprer mer informasjon, vil alle bli overbevist, og vi kan løse dette.* Men det fungerer ikke med informasjon hvis klimapolitikken truer din identitet og arbeidsplassene rundt deg.

– **Men hva er da løsningen?**

– Det handler både om den faktiske politikken og om hvordan det kommuniseres. Det er veldig lett å preke til menigheten, og jeg kan fint få applaus i Oslo sentrum for å snakke hardt om å doble drivstoffavgifta, men det blir ikke like varmt mottatt på Finnsnes, der foreldrene mine bodde da jeg ble født. Man må ikke gjøre det umulig å bo i distriktene i

Norge, og det er ikke gitt at den eneste måten å løse klimaproblemene på, er høye CO₂-avgifter og sterk statlig inngripen. Derfor har vi de siste fem-ti årene sett flere initiativ som fokuserer mer på gevinster for næringslivet, som mulige grønne arbeidsplasser – og også sidegevinster, som helse: Du skal sykle, ikke fordi du bryr deg om klimaet, men fordi du blir i bedre form av det. Du så det da Obama la fram sin Clean Power Plan⁴, da fokuserte han på det som et helsetiltak.

– **Men alt kan ikke være bare vinn-vinn, heller?**

– Det er en vanskelig balansegang – vi kan ikke være naive, for vi kommer ikke utenom kostnadene, og noen kommer til å tape på klimapolitikk – men vi må sikre at de har andre jobbmuligheter i andre næringer.

– **Samtidig begynner det å bli litt paradisk at alt skal være «den nye oljen»?**

– Altså, jeg er økonom, og de høye oljeinntektene er det vi kaller ressurrente: Oljen er i praksis penger som ligger i bakken som vi kan pumpe opp. Nesten ingenting annet kan gi så vanvittig høy profit. Men det kan komme andre arbeidsplasser, i andre næringer, med normal lønnsomhet. ■

4 Reguleringer framlagt av Obama i 2015, som satte grenser for nasjonale CO₂-utslipp i USA.

Her starter likhets­samfunnet

Å gå i barnehage påvirker vår rettferdighetssans.
Det kan få store konsekvenser for retningen samfunnet går i.

AV AKSEL KJÆR VIDNES

Barn som har gått i barnehage, er mer egalitære enn andre barn, viser en studie fra NHH. (Foto: NTB Scanpix)

PROSJEKT:
effekten av tidlig utdanning
på moralsk utvikling

FORSKERE:
Bertil Tungodden og Alexander W.
Cappelen, Norges handelshøyskole, i
samarbeid med John A. List, Universitetet
i Chicago, og Anya Samek, Universitetet i
Sør-California

METODE:
økonomiske laboratorieeksperimenter for
å måle effekten av felteksperiment

UUNNVÆRLIGE VERKTØY:
randomisering av deltakere

– Om vi har universell barnehagedekning eller ikke, vil påvirke samfunnet, sier professorene Alexander W. Cappelen og Bertil Tungodden. (Foto: Helge Skodvin)

I januar viet den britiske avisen The Guardian og det amerikanske magasinet The Atlantic oppmerksomhet til et norsk forskningsprosjekt. En omfattende eksperimentstudie konkluderte med at amerikanere og nordmenn har vidt forskjellige oppfatninger av hva som er rettferdig. Et representativt utvalg amerikanere og nordmenn ble bedt om å fordele penger mellom to personer som hadde utført en arbeidsoppgave. Mens amerikanerne i stor grad godtok ulik fordeling som følge av flaks, hadde nordmennene langt større hang til å ville fordele jevnt mellom folk. Studien prøver å gi svar på hvorfor amerikanere og nordmenn har skapt så ulike samfunn, der det ene er preget av store økonomiske forskjeller mellom folk, mens det andre er preget av stor likhet. Men av ethvert svar kommer nye spørsmål. Hvorfor oppfatter folk i forskjellige land rettferdighet så ulikt?

Forskerne bak studien er blant andre Alexander W. Cappelen og Bertil Tungodden. Lederne av The Choice Lab ved Norges handelshøyskole har spesialisert seg på eksperimentelle studier av menneskers moralske og økonomiske valg. En av de siste studiene, «The effect of early education on social preferences», gir et lite innblikk i noe av det som påvirker folks rettferdighetssans. Den undersøker hvilken effekt barnehagedeltakelse har på slike valg. Kanskje kan studien også si noe om hvorfor oppfatningen av akseptabel ulikhet ikke er den samme i alle land.

Bygde barnehager

Der atferdsøkonomene tidligere har lånt mye tankegodt fra psykologien, lener Cappelen og Tungodden seg nå mer på sosiologien, med en tanke om at institusjonene vi deltar i, preger

hvem vi blir. Men det er det krevende å forske på.

– Utfordringen med å studere hvordan institusjoner påvirker oss, er at vi veldig sjelden blir tilfeldig plassert i ulike institusjoner. Skal vi si noe om årsakssammenhenger bør vi ideelt sett randomisere folk inn i ulike institusjoner. Det er en vanskelig og sjelden ting å gjøre, sier Cappelen.

Lykken var derfor stor da forskerkolleger i Chicago startet opp et prosjekt der de skulle gjøre nettopp det. Forskerne hadde fått finansiering til å få bygget barnehager i et fattig nabolag, og rekrutterte over 300 barn med foreldre til å delta i et forskningsprosjekt. Barna ble tilfeldig delt inn i tre grupper som fikk vidt forskjellige forutsetninger. Én av gruppene fikk tilbud om gratis fulltids barnehage, i én gruppe fikk foreldrene tilbud om å delta i et «parent academy», med regelmessig kurs i hvordan de kunne undervise barna sine, og den siste gruppen var en kontrollgruppe uten tilbud om noe ekstra opplegg.

– Her fikk vi en unik mulighet gjennom samarbeid med kolleger i Chicago som skulle gjennomføre et felteksperiment for å studere effekten av utdanning i tidlig barndom. De var opptatt av å studere effekten på kognitiv utvikling. Hvilken effekt det har for prestasjone-

ne til barn fra fattige familier at de får en god utdanning fra tidlig alder. Det er et utrolig viktig tema i seg selv, men det ga oss også akkurat den typen data som vi hadde drømt om: Vi fikk i utgangspunktet identiske grupper med barn som var trukket ut tilfeldig til å få ulike typer erfaring, sier Cappelen.

Diktator-eksperiment

Etter tre til fire år, da barna hadde begynt på skolen, gjennomførte Cappelen og Tungodden et sett med økonomiske eksperimenter med barna, eksperimenter som de har utviklet for å avdekke folks rettferdighetsoppfatninger.

De ga barna fire oppgaver som skulle vise hvor egoistisk man er, om man foretrekker effektiv fordeling fremfor lik fordeling, og om man oppfatter all ulikhet som urettferdig:

Diktatoreksperimentet: Barna får mulighet til å fordele mynter mellom seg selv og et annet barn som ikke er i rommet, men som har gjort samme jobb. Her blir rettferdighet og egeninteresser satt på prøve.

Effektivitetseksperimentet: Barna må velge mellom likhet eller effektivitet. De må velge mellom å fordele fire klistremerker likt eller syv klistremerker ulikt mellom to andre barn som har utført en arbeidsoppgave.

Innsattseksperimentet: Barna blir fortalt at to

– Utdanningsreformer påvirker ikke bare om vi får flinke barn, men hva slags moral de har.

BERTIL TUNGODDEN

Alexander W. Cappelen og Bertil Tungodden jobber tett sammen. I mars håper de å vinne status som Senter for fremragende forskning. (Foto: Helge Skodvin)

andre barn har utført oppgaver med varierende resultat, og blir bedt om å fordele klistremerker mellom dem.

Flakseksperimentet: Barna blir fortalt at ett barn har fått ingen og et annet har fått ti klistremerker som et resultat av flaks. Deltakeren kan velge å omfordele.

Institusjonene påvirker mennesket

– Er det sånn at de som gikk i barnehage, opptrer annerledes? Det gjør de! Dermed har vi identifisert en kausal effekt av å gå i barnehage, forteller Cappelen.

Barnehagen påvirker riktig nok ikke alle aspekter ved barns moralske preferanser – forskerne finner at det ikke påvirker barns egoisme: barnehagebarna og de øvrige barna velger ikke forskjellig i diktatoreksperimentet. Men i de øvrige eksperimentene viser barnehagebarna at de i større grad oppfatter lik fordeling som rettferdig. Særlig i flakseksperimentet er disse barna vesentlig mer egalitære; de velger i snitt 27 prosent mindre ulikhet enn kontrollgruppen. De oppfører seg nesten «norsk» – de aksepterer i mindre grad ulikhet basert på flaks. Også i innsettseksperimentet aksepterer barnehagebarna 15 prosent mindre ulikhet enn kontrollgruppen.

Funnene er tydelige: Institusjonene vi plasserer barna våre i, har mye å si for hva de oppfatter som rettferdig. Årsaken tror Cappelen og Tungodden kan være at en barnehage med mange barn i større grad tvinger de ansatte til å løse konflikter ved å anvende et likhetsprinsipp, og at dette prinsippet smitter over på barna.

– Det aller viktigste funnet er på et overordnet nivå. Denne studien er den første som ro-

bust viser at denne typen utdanning former moralske preferanser hos barn. Da må vi som samfunn skjønne effekten, og så må vi diskutere om det er heldig eller uheldig, sier Tungodden.

Kan brukes politisk

Tungodden og Cappelen tar ikke stilling til om barnehagebarna opptrer bedre eller mer rettferdig, bare at de har en annen rettferdighetsoppfatning enn andre. Men samfunnet må ta inn over seg at denne typen påvirkning faktisk skjer, mener de.

– Vi må ha en diskusjon om hva slags barn vi vil ha. Ta debatten om bruk av karakterer i skolen – der handler debatten om barnas kognitive utvikling, om at barna lærer bedre eller ikke. Men det at du blir utsatt for karakterer, kan også forme hva du oppfatter som rettferdig, og dermed hvordan samfunnet blir seende ut på lang sikt. Det kan ha enorm betydning, sier Tungodden.

– Og dette poenget er superviktig – det gjør alt mer komplekst – utdanningsreformer påvirker ikke bare om vi får flinke barn, men hva slags moral de har, legger han til.

I artikkelen nevner forskerne at utdanningsinstitusjoner kan brukes strategisk for å endre folks preferanser, og viser til et forskningsprosjekt i Kina om hvordan endret pensum ledet til endret syn på politisk deltakelse og demokrati.

– Men vi trenger ikke å gå til Kina for å se dette, vi kan holde oss i Norge. Vi gjør det her også. Spørsmålet blir ikke bare om utdanningsreformer har effekt på det kognitive, det påvirker også hvordan vi blir formet som men-

nesker, sier Tungodden.

– Ja. Graden av barnehagedekning, om vi har universell barnehagedekning eller ikke, er et annet eksempel på strukturer som vil påvirke samfunnet gjennom å forme barns oppfatninger av rettferdighet, sier Cappelen.

Med en norsk barnehagedekning på over 90 prosent kan funnene kanskje også si noe om forhold her hjemme.

– Hvis resultatene vi ser i USA, holder i en norsk kontekst, peker det i klar retning av at den høye barnehagedekningen kan være et bidrag til at vi har en såpass egalitær rettferdighetsoppfatning i Norge, sier Cappelen.

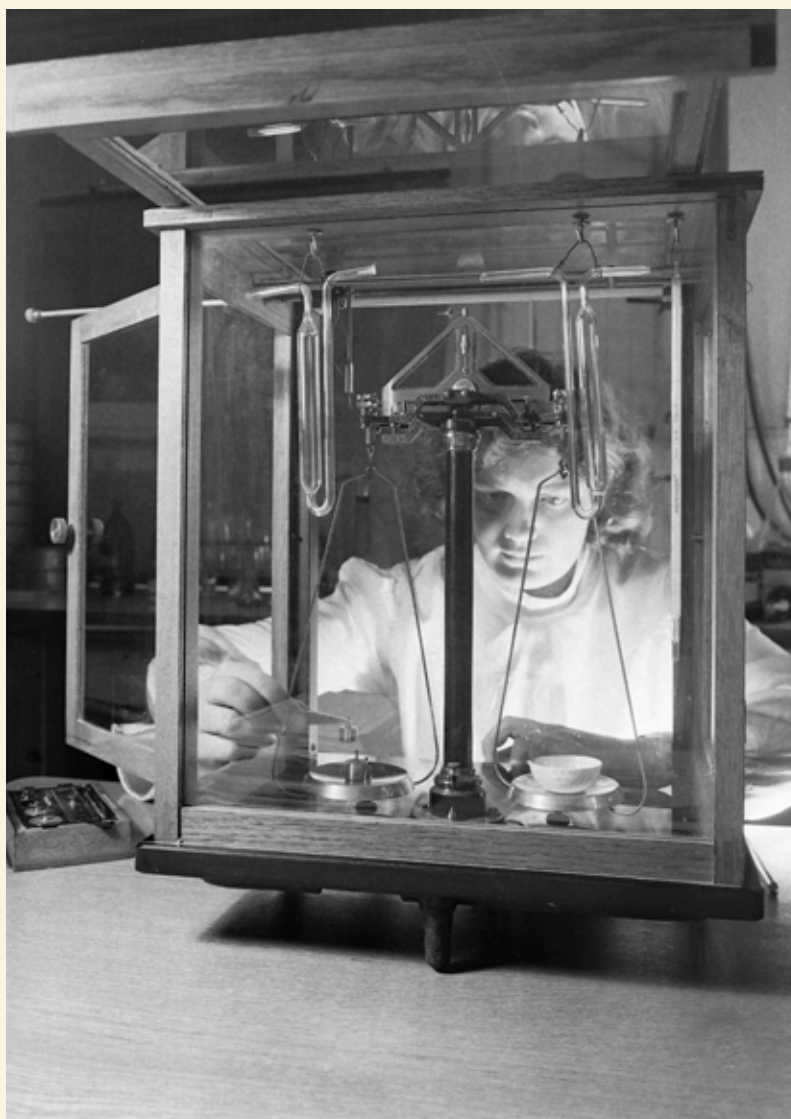
Viktig er billig

Fremover vil The Choice Lab gå i gang med store internasjonale studier av fenomenet. De har fått finansiering til å undersøke folks rettferdighetsoppfatninger i 60 land, som dekker 90 prosent av verdens befolkning.

– Er det ikke voldsomt dyrt å gjennomføre slike eksperimenter?

– Dette var en dyr studie, men nesten alle pengene gikk til noe som hadde egenverdi: Å gi utdanning til fattige barn. Ekstrakostnadene knyttet til selve forskningen var minimale. Alternativen til felteksperimenter er ofte å rulle ut en nasjonal reform uten å ha en god forståelse for effekten – det kan virkelig bli dyrt, sier Cappelen.

– Jeg syns ingen samfunnsforskning er dyr, kommer det fra Tungodden. – Hvis vi kan kaste lys over den moralske utviklingen i barndommen, er 10 eller 20 millioner småpenger. ■

Skokrem og gelé

Omgrepet var nok ikkje innarbeidd den gongen, men det er freistande å påstå at motivet viser FoU (forskning og utvikling). Fotografiet frå 1944 er teke ved Elgesæter fabrikk i Trondheim, der kjemisk produksjon var sentralt. Dei laga blant anna gelé, pudding, bakepulver, eddik, skokrem, omnssverte og såpe. Fabrikken var òg kjend som Elfas, og av varemerka kan ein nemne hushaldssåpa Juvel, Kvitpus skurepulver og Alt-i-ett geleen. Den sistnemnde reklamerte dei slik for: «har bestått prøven i barnas egen jury». Fabrikken hadde opp til 80 tilsette, og var i drift berre i perioden 1934–1952. Adressa var Klostergata 35 på Øya. Fotografiet er å finne i Digitalt Museum.

Foto: Schrøderarkivet/Sverresborg Trøndelag folkemuseum
Kjelde: WikiStrinda (Strinda historielags leksikon)

20 nøtter

2016

- a) Kva for ord vart kåra til årets nyord av Språkrådet?
- b) Kven var Hillary Clintons visepresidentkandidat i den amerikanske presidentvalkampen?
- c) Kva for virus som blant anna kan føre til mikrocefali hos nyfødde, spreidde frykt i verda særleg første halvdel av året?

- d) I kva for europeisk by vart 32 menneske drept då tre sjølvmoordsbombarar med IS-tilknytning sprengde seg i lufta 22. mars?
- e) Advokatfirmaet Mossack Fonseca hamna i søkelyset etter omfattande dokumentlekkasjar. Kva land held firmaet til i?

2020

- a) **Det nye Nasjonalmuseet** skal stå klart i 2020, og vil erstatte fire visningsstader i Oslo – nemn minst tre av desse.
- b) Kva for afrikansk land vil få opptil éin milliard kroner frå Noreg fram til 2020 for å motverke ulovleg hogst og avskoging?
- c) Kva heiter det internasjonale initiativet som vil legge om det vitenskaplege publiseringssystemet til open tilgang?
- d) Kva for by skal arrangere sommar-OL i 2020?
- e) Kva var tittelen på det nye teaterstykket om Harry Potter som hadde premiere i London i fjor – og der handlinga stort sett var lagd til 2020?

SENSUR

- a) Kva heiter denne artisten frå Senja, som i fjor ga ut albumet *Unsongs* med sensurerte songar frå heile verda?

FOTO: TROMS ARBEIDERPARTI

- b) Kva for roman av Jens Bjørneboe vart forboden i Noreg etter å ha blitt domfelt som pornografisk?
- c) Kva for statleg organ er det som blant anna avgjer aldersgrensene på filmar?
- d) Kva for tyrkisk forfattar som har skrive blant anna *Byen med den røde kapp*, har sete fengsla sidan august for å ha skrive for ei pro-kurdisk avis?
- e) Kva for paragraf i Grunnlova er det som slår fast at «ytringsfrihed bør finde sted»?

AVISER OG DOKUMENT

- a) Kva heiter den uavhengige nettavisa som blir gitt ut av Høgskolen i Oslo og Akershus?
- b) Ein NOU er ofte sluttproduktet når eit departement har sett ned eit utval som skal finne ut av noko. Kva står NOU for?
- c) Kva for dokument var det alle stortingspartia signerte i haust, der dei ga støtte til akademisk fridom og oppfordra forskarar til å delta i samfunnsdebatten?

- d) Kva for to aviser fekk i fjor haust til saman 19 millionar kroner i støtte frå LO for å styrke arbeidslivsjournalistikken?
- e) Kva for fagblad – som i dag berre finst på nettet – fylte hundre år ved årsskiftet?

SVAR:

2016

- a) Kvardagsintegrering
b) Tim Kaine
c) Zika-viruset
d) Brüssel
e) Panama

2020

- a) Nasjonalgalleriet, Arkitektur- og Musset for samtdskunst
b) Liberia
c) Open Access 2020
d) Tokyo
e) *Harry Potter and the Cursed Child*

SENSUR

- a) Moddi (eller fullt namn: Pål Moddi Knutsen)
b) *Uten en tråd*
c) Medietilsynet
d) Ash Erdogan
e) § 100

AVISER OG DOKUMENT

- a) Khrono
b) Norges offentlige utredninger / Norges offentlige utredninger
c) Forskerløftet
d) Klassekampen og Dagsavisen
e) Journalisten

Siteringer:

ENGLNES TRUMPETER

«Gud kikket ned, og han sa, vi skal ikke la det regne på din tale. (...) Sannheten er at det stoppet umiddelbart. Det var fantastisk.»

I sin tale til CIA hevdet Donald Trump at Gud stanset regnet under hans innsettelsestale. En alternativ fremstilling av virkeligheten få andre opplevde.

«Tidligere var det større oppslutning blant politiske og kulturelle ledere om hva som var fakta, og at vitenskapen tjente folket. Nå brukes ulike fakta i den politiske kampen, og dette har forurenset formidling av forskning.»

Kristin Halvorsen undrer i Dagsavisen på hvordan hun skal holde ut fire år med Trump.

«For å bruke meg selv som eksempel blir det jeg sier, ofte tatt ut av sammenheng, eller man ønsker å skape et inntrykk av at jeg er 'fæl' og 'kald'.»

Landets varmeste politiker Sylvi Listhaug skjønner godt at folk ikke stoler på mediene etter Brexit og valget av Trump.

BÅRD KLEPPE

Medlem nummer: 40143042

STILLING: stipendiat ved Høgskolen i Sørøst-Norge og forsker ved Telemarksforskning

UTDANNING: mastergrad i tverrfaglige kulturstudier ved tidligere Høgskolen i Telemark

KARRIEREMÅL: å drive med spennende og betydningsfull forskning innenfor rammene av en normalarbeidsdag

Nekter å stå på jobben

– Hva jobber du med akkurat nå?

– Slutfører doktorgraden min som diskuterer kunstnerisk frihet ved tre teatre i tre ulike land. Driver oppdragsforskning ved siden av.

– Hvor tenker du best?

– På kontoret foran mine to dataskjermer. Og hjemme på gården når jeg snekrer, kjører traktor eller hogger ved.

– Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?

– Jeg har lyst til å svare internett, som Wikipedia og Google, selv om det er å trekke litteraturbegrepet litt langt. Jeg kan ikke forestille meg å forske uten internetttilgang.

– Hva skal til for å bli en god stipendiat og kulturforsker?

– «Du skal ikkje berge sjela di i masteroppgåva», var det viktigste jeg lærte av en klok professor. Rådet har jeg fulgt siden, og det har gått ganske så bra.

– Hva er tabu i ditt arbeid?

– Påvirkning. Som oppdragsforsker er jeg ekstra på vakt når noen prøver å påvirke arbeidet mitt. Det samme gjelder når jeg aner at egne følelser og kjepphester kan påvirke.

– Hva karakteriserer kontorplansen din?

– For tiden er den preget av rot. Jeg fikk nettopp tilbud om en hev-senk pult, men avslo. Jeg har ikke studert i årevis for å stå på jobben.

– Om du kunne ha tilbrakt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hva ville du ha valgt da?

– Et sted hvor jeg fikk nye impulser. Som Universitetet i London hos professor Angela McRobbie, en hard kritiker av dagens «kreativitetsfokus» i samfunnet og kulturpolitikken.

– Om du måtte ha valgt deg et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på da?

– Jeg er kvalitativt skolert, men veldig glad i tall. Kanskje samfunnsøkonomi? Alternativt kunne jeg satset mer på bondeyrket.

– Hvilket tiltak ville du ha gjennomført om du var kunnskapsminister?

– Innført heldagsskole. Jeg tror min datter ville hatt det mye bedre på skolen enn alene hjemme med leker og iPad.

– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Om at samarbeid mellom instituttsektoren og høyskoler vanskeliggjøres på grunn av ulike timeprisregimer. Høgskolene synes institutforskere er for dyre å leie inn.

➔ AV ELIN REKDAL MÜLLER

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Om minner og mangt

Vi trenger en bok om minneforskning, men denne blir for ullen og ufokuset.

Alt vi har, eller husker, kan bli minner – vel å merke bli. For ingenting er et minne før noen har gjort det til det. Slik skriver Ingar Kaldal innledningsvis i sin nye bok, *Minner som prosesser – i sosial- og kulturhistorie*. Tittelen understreker nettopp det dynamiske i minner, som noe som blir til underveis. Et hovedperspektiv i boka er da også at minner ikke bør studeres som ferdige eller avsluttede produkter, men som noe som har skjedd og skjer i prosesser.

Selv har Kaldal, professor i historie ved NTNU, gjort minner til et vesentlig kildetilfang i sin forskning. Temaene har vært skogs- og småbrukerliv, fabrikk- og fagforeningsarbeid, men også trakassering og maktmisbruk i arbeidslivet. I ti år, fra 2006 til 2016, ledet han nettprosjektet Arbeidsarven, om minner og historier som handler om nettopp arbeid.

Kaldal vet med andre ord hva han snakker – og skriver – om, når han nå gir minneforskningen en hel bok. Det er ingen stor bok, men den favner vidt og bredt. Det er da også min sterkeste innvending mot boka.

Kaldal fokuserer på minnes plass i sosial- og kulturhistorien, altså i skjæringspunktene mellom samfunnsvitenskap og humaniora. Han diskuterer hva et minne er fra alle bauger og kanter, og bruker et vell av språklige bilder for å gi begrepet mening. Minner er som fibre og tråder i en vev, de kan være muntlige eller skriftlige, de kan ses som selfier, som sosiale, kulturelle og/eller kollektive fenomener, de kan analyseres som performative, kommunikative, narrative eller mytologiserende, for å sveipe innom noen av bokens nedslagsfelt. Begrepet «minne» studeres fra stadig nye vinkler, og fylles med stadig ny mening, så det til slutt skvalper over for denne leseren.

Jeg leser nok boka med ekstra interesse, ettersom jeg brukte store deler av 2016 på å samle inn nettopp livsminner, i regi av det relativt nyåpnede Skeivt arkiv ved Universitetsbiblioteket i Bergen. Etter å ha gjort timelange intervjuer med en solid håndfull personer som på et eller annet vis har levd skeive liv, sitter jeg igjen med en rekke grublerier over hvem som faktisk intervjues i et slikt prosjekt, hva jeg ber dem fortelle om, og hvem jeg er i alt dette.

For som det het i sitatet innledningsvis: Et minne blir et minne av at noen gjør det til det. Og det er nok denne «noen» jeg savner et tydeligere bilde av. Et subjekt, rett og slett. Eller gjerne to subjek-

ter: den som forteller, og den som blir fortalt, informant og forskeren. Jeg savner også et tydeligere formål med boka. Slik den er nå, gir den i og for seg en god utsikt over minneforskning, men langt mindre innsikt. Hva mener Kaldal er de store spørsmålene akkurat nå?

Innsamling av minner og såkalte livshistorier står sterkt i Norge for tiden. Landslaget for lokalhistorie har med jevne mellomrom, sist i 2012–2015, dratt i gang vidt-favnende minneinnsamlinger. Etter 22. juli 2011 satte Arkiverket i gang et omfattende prosjekt for å samle inn minner om terroråden og dagene etterpå. Og i 2015 ble den ideelle foreningen Memoar stiftet, med formål å arbeide for å «fremje kultur for å ta vare på og dele munnlege fortellinger om levd liv».

Og mens stadig flere minner samles inn, diskuterer vi samtidig sannhet og løgner som aldri før. På avisenes kultursider blir fiksjon og virkelighet i ny norsk litteratur kløyvd med den største øksa, og på sosiale medier florerer falske nyheter om mulige fiender og nye makthavere. Vi har alle interesse av hva som huskes og hva som glemmes, men det oppleves som et vanskelig farvann å navigere i akkurat nå.

Jeg tror Kaldal kan være en utmerket los når minner skal gås etter i sømmene, men da må han være tydeligere enn han er i denne nye boka si. Underveis mens jeg leser, tenker jeg at han rett og slett tar for liten plass selv. Kaldal er grundig og fair i sin redegjøring av minneforskningens tradisjoner og retninger, og det er i så måte ingenting som bør hindre boka i å havne på en rekke pensumlister. Men hvem minneforskeren Kaldal selv er, og hvor han selv står i dette, forblir ullent for meg. Dermed tror jeg det også blir vanskeligere for den som leser, å ha noen å måle seg mot i sitt arbeid med minner.

Ett sted refererer Kaldal kort til en nordisk diskusjon som involverte blant annet historikeren Knut Kjeldstadli og trolig ham selv, om minner som autentiske uttrykk for folks indre tanker og følelser. Men det forblir dessverre med en kort referanse til den diskusjonen, uten at jeg som leser får helt grep om hva den handlet om.

Når boka dessuten er svært mettet på tekst, uten å få noe særlig hjelp av verken illustrasjoner, uthevede eksempler eller andre grafiske elementer, skjer det litt for lett at glemselens tåke legger seg mellom linjene. En bok om minner, skrevet av en første-håndseksper, hadde jo fortjent å bli husket lenge.

AV SIRI LINDSTAD

Lukas-lesninger

De leser evangeliet fra hvert sitt faglige nivå: Til sammen blir det fint.

MARIANNE BJELLAND KARTZOW (red.)

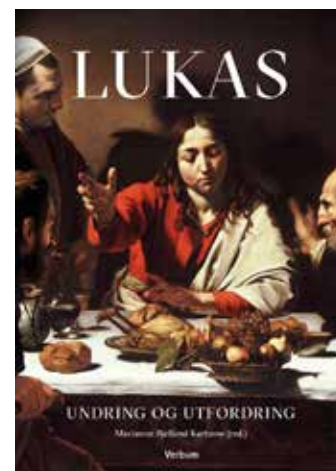
Lukas. Undring og utfordring

Verbum, 2016

128 sider

Veil. pris: kr 249

Tekstens tre verdener: den bak, den foran og den i teksten. Den som dreier seg om det historiske, om det virkningshistoriske og om de litterære virkemidlene. Selv om noen tekster, slik som Bibelen, anses som hellige, gjelder disse tre verdenene også for dem. Ja, ikke minst gjelder de for dem, for hvilken annen tekst enn Bibelen har vært gjenstand for så inngående, århundrelang tolkningsaktivitet? Denne aktiviteten lever i beste velgående, og boka *Lukas. Undring og utfordring*, som er redigert av professor i teologi Marianne Bjelland Kartzow, er et bevis på det. Med utgangspunkt i et kurs på UiO har hun sammen med drevne og mindre drevne (studenter, prester, professorer) i teologifaget deltatt i en samtale om tekstene i Lukasevangeliet, og så har deltakerne skrevet en tekst hver, ut fra et valgt skriftsted. Lukas har mange av gullkornene, hevder flere av forfatterne, tekster som de fleste av oss kjenner. Vi får 15 ulike bidrag, ikke spesielt lange, det første om budskapet til Maria, det siste om den oppstandne Jesus. Perspektivene er ulike, men alle forsøker å åpne sin tekst i én eller flere retninger. Hvor godt eller utfordrende gjør de så det?

Teksten har tre verdener. I tillegg finnes uunngåelig også fortolkerens verden, den som ligger foran og gjør at det er avstand mellom fortolker og tekst. Moxnes viser i sitt bidrag at stor kunst (her Caravaggio) er blitt lagd som følge av en nedbygging av denne avstanden, når kunstneren fortolkende bringer fortellingen inn i sin verden. Slikt krever om ikke annet et mot, for hvis ikke kan det tendere mot å bli selvopptatt eller politisk korrekt eller rett og slett litt grunt, og det ser jeg her i noen av bidragene, fordi fokuset ligger så tungt på *vår* verden. Det personlige møtet med teksten er absolutt best når det bæres av en faglighet. Da er det i avstanden det interessante ligger, i det som ikke nevnes og som gjerne er litt uforståelig, for hva skal vi tenke om det? Vi *kan* tenke om det, viser en slik innfallsvinkel, vi kan til og med få frem en ny følsomhet ved teksten på den måten, få øye på det teksten ikke ser, anerkjenne det teksten ikke anerkjenner. Av og til må en tekst leses på tvers, er et poeng som fremheves, mens andre bidragsytere holder seg tettere inntil teksten, ved å vise frem det rommet den befinner seg innenfor, det historiske og også den tekstlige helhet den må ses i forbindelse med. En tolkning kan hvile på en annen tolkning, og teksten kan holdes på en armengdes avstand slik, eller tolkningen består i en brytning med teksten, når det vanskelige ligger i tekstens manglende problematisering av systemer og forhold vi i dag ikke kan godta. Å lese evangelietekstene er å måtte møte på motstand. Det innebærer, slik tittelen påpeker, en utfordring på mange plan.

Sett under ett synes jeg bidragsyterne her gjør det akkurat passe godt. Til sammen viser de ikke bare det komplekse som ligger i å skulle forstå en så gammel tekst som Lukasevangeliet, men de viser også ulike stadier i tilegningen av den prosess som det å bedrive tekstfortolkning, er. Det er noe å kaste seg uti, og det er noe å være skolert i. Begge deler krever noe, og begge deler innebærer et møte. Det at det er ulikt nivå på tekstene, bidrar faktisk til å skape en fin helhet.

AV AASNE JORDHEIM

Den gode forskergjerningen

En svært god og normativ antologi som samler den norske ekspertisen på forskningsredelighet.

TORKILD VINTER,
VIDAR ENEBAKK OG
JACOB C. HØLEN (red.)
Vitenskapelig (u)redelighet
Cappelen Damm Akademisk, 2016
181 sider
Veil. pris: gratis, kun tilgjengelig digitalt med åpen tilgang

Er vi på vei inn i et post-faktuelt samfunn der vitenskapelig ekspertise ikke veier tyngre enn menigmanns personlige overbevisninger? I så fall hviler det et *særskilt* ansvar på forskeren om etterrettelighet og redelighet i forskning og formidling. Sekretariatslederne fra Granskningsutvalget og de forskningsetiske komitéene i helse/medisin og samfunnsfag/humaniora er redaktører for denne antologien. Resten av bidragene kommer også fra forskere knyttet til disse instansene, samt fra den tredje forskningsetiske komiteen – for naturvitenskap/teknologi. Boken, som er rettet mot studenter og forskere, tar i innledningen et «proaktivt» standpunkt og ønsker å bidra i «arbeidet med å forebygge uredelighet og fremme god vitenskapelig praksis» og ønsker å være en ressurs «ikke minst i undervisning og opplæring». Min klare anbefaling er at forskere og undervisere tar oppfordringen til etterretning.

Boken gjør innledningsvis et poeng av at et økende antall avsløringer av fusk og skandaler i forsknin-

gen – som den norske Sudbø-saken og den svenske Macchiarini-saken – har svekket tilliten til forskningen i offentligheten, og at vi dermed har havnet på etterskudd: Fokuset er «reaktivt», og for mye av diskusjonen om forskning og forskningsetikken har handlet om hvordan forskningen og offentlighet skal *regere* på uredelighet og fusk som allerede har inntruffet, og for lite om hvordan den skal forebygges.

I så måte er antologien normativ i sin innstilling, og vitenskapelig i sin utførelse. Bokens syv kapitler gir internasjonale utsyn på håndtering av uredelighet, filosofiske problematiseringer av lovverket og plagiatbegrep og normative og etiske perspektiver på vitenskapsgjerningen.

Som helhet utgjør antologien en samlet fremstilling som underbygger redaktørenes innledning om redelighet og sannferdighet. Det er svært mye interessant stoff i alle bidragene her, som med fordel kan leses i rekkefølge. Jeg vil – også som en måte å lyse fred over hans minne på – fremheve professor Ragnvald Kallebergs kapittel om «God og dårlig henvisningsskikk i forskningen», som godt representerer boken som helhet. Kalleberg tar utgangspunkt i «god, diskutabel og forkastelig skikk ved henvisning til andres arbeid» i selve kjernevirksomheten til forskeren, publikasjonen, og med spesiell vekt på ytterpunktene forbudt plagiering og korrekt sitering. Med dette praktiske utgangspunktet diskuterer Kalleberg vitenskapelige normer fra innsiden av forskningen selv ved hjelp av sosiologiske og vitenskapsfilosofiske perspektiver. Det underliggende poenget hos Kalleberg og i antologien overhodet er at det *finnes* normer for vitenskapelig arbeid. De kan rett nok diskuteres, for eksempel gjennom problematisering av lovverket rundt forskningsetikk (slik det gjøres i andre kapitler), men hovedbudskapet er likevel alltid det samme: For å styrke tilliten til forskningen i offentligheten er det avgjørende at normative holdninger til forskningsetikk og forskergjerningen fremmes på alle nivåer i academia. En redelighetsholdning bør være en bærebjelke i all undervisning. Boken er åpent tilgjengelig og bør leses.

AV KJETIL VIKENE

NYE BØKER AV FORSKERE

NILS PETTER GLEDITSCH
Mot en mer fredelig verden?
Pax, 2016
315 sider
Veil. pris: kr 399

Sannsynligheten for å bli drept i krig eller folkemord har sunket sterkt de siste tiårene. Boka gir et overblikk over utviklingen i det internasjonale konfliktbildet og argumenterer for at vold kan bli et utdatert redskap. Forfatteren tar til orde for «den sosialdemokratiske freden» bygd på demokrati, internasjonalt samarbeid og utjevning. Gleditsch er forsker, og har vært tilknyttet Institutt for fredsforskning (PRIO) siden 1964.

RUTH VATVEDT FJELD
Skriv godt og riktig på jobben
Universitetsforlaget, 2017
304 sider
Veil. pris: kr 399

Boka er en enkel innføring i de viktigste reglene man må følge for å skrive korrekt norsk. I tillegg gir boka råd om hvordan en kan skrive profesjonelt og velformulert. Forfatterens mål er å gjøre leseren til en sikrere og bedre skribent, som kan skrive mer presist, effektivt og leservennlig. Boka inneholder også små oppgaver med fasit. Ruth Vatvedt Fjeld er professor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Oslo.

SVEIN OLAV NYBERG
Statistikk – en bayesiansk tilnærming
Universitetsforlaget, 2016
504 sider
Veil. pris: kr 679

Den bayesianske og den frekventistiske er to ulike skoler innenfor statistikk. Den bayesianske vektlegger forståelse mer enn pugging, skriver forlaget om boka. Den er skrevet til statistikkfaget ved ingeniør- og økonomistudier, men kan også leses av andre som ønsker en innføring i statistikk. Nyberg er matematiker, statistiker og førsteamanuensis ved Universitetet i Agder.

På tide å snakke om makt

Pogge-saken har fått akademikere til å snakke om sex. Kanskje er det på tide at vi også begynner å snakke om makt.

Høstens anklager mot filosofiprofessor Thomas Pogge* har fått norske akademikere til å snakke om seksuell trakassering. Pogge er anklaget for å ha utsatt flere av sine studenter for uønsket seksuell oppmerksomhet, og for å ha misbrukt sin posisjon for å få innpass hos yngre kvinner. Hvor utbredt dette er i akademien i Norge, er fortsatt uklart, men enkelthistoriene som vi har fått høre, viser at dette er alvorlig. Mange av historiene fra akademien handler imidlertid ikke om sex, men om makt.

Makt og hierarki finnes i alle yrker. Akademien har imidlertid noen særtrekk som kan gjøre dette mer problematisk. Det er mange som ønsker seg en fot innenfor. Samtidig er det få jobber og langt mellom de faste jobbene. Akademiet for yngre forskere publiserte nylig en undersøkelse som viste at bare én av fem unge forskere med midlertidig ansettelse har troen på at de med tiden vil få en fast jobb. Glipper en jobb for en sykepleier eller lærer, kan de ofte velge mellom ti tilsvarende jobber innen kort tid. Men hvis ph.d.-stipendet du siktet mot, går til en annen, kan det bety at du aldri kommer til å jobbe i akademien. Dersom jeg ikke hadde

fått den siste jobben jeg søkte på, kunne det gått ti år før det kom en tilsvarende mulighet.

Det formelle hierarkiet fra bachelorstudent til professor gjør makten tydelig og uomtvistelig. Og i akademien er de gamle fortsatt eldst.

Mens en 60-åring i andre yrker kan oppfattes som utdatert og på vei ut, kan en 60-årig professor se frem mot minst ti år til på toppen av hierarkiet. En behagelig tanke for oss som planlegger å bli gamle i akademien, men også en faktor som samler makten på toppen.

Makt blir tydelig i relasjonen til studenter. Jeg har sett studenter som har fått så hard tilbakemelding på seminar at de aldri igjen ble sett på universitetet. Jeg har sett veiledere som knapt svarer når studenter og stipendiater ber om innspill. Og jeg har sett mange som foreleser like

dårlig hvert år uten å gjøre noe for å forbedre seg. Dette handler også om makt: Studentene har ikke makt nok til å kreve endringer, og den fast ansatte sitter så trygt at han ikke trenger å anstrenge seg for å gjøre en god jobb med undervisningen.

Makt påvirker også relasjonene mellom ansatte i akademien. Jeg har sett komiteemedlemmer som klapper kandidaten de skal vurdere, faderlig på hodet, eller tar over hele showet på disputasen uten å slippe til doktoranden. Jeg har sett faglig ansatte som oppfatter enhver administrativ ansatt som uvitende og overtallig. Jeg har sett seniorer som insisterer på å være medforfatter på forskningsartikler selv om deres bidrag har vært marginalt.

Enkelthistorier om maktmisbruk forteller ikke hele historien om akademien. Av og til er akademien bedre enn sitt rykte. Nylig startet

av SILJE BRINGSRUD
FEKJÆR, professor,
Senter for
profesjonsstudier,
Høgskolen i Oslo og
Akershus

«Hvis ph.d.-stipendet du siktet mot, går til en annen, kan det bety at du aldri kommer til å jobbe i akademien.»

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no.

Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000.

Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket.

Debattinnlegg honoreres ikke.

jeg som ung, kvinnelig nyansatt på en arbeidsplass der nesten alle professorene var godt voksne menn. Her forventet jeg å møte Gutteklubben Grei i praksis: en lukket elite som ville lukke seg som en østers i møtet med en som utfordret den makten de etablerte professorene hadde sittet med i årevis. Men i dette tilfellet opplevde jeg det motsatte: et åpent og inkluderende fellesskap som hørte på det jeg hadde å si, og tok meg med. Historien viser at man heller ikke i akademia bør dømme andre på grunnlag av ytre kjennetegn. At man er voksen mann i autoritetsposisjon kan man ikke klandres for. Spørsmålet er hvordan man oppfører seg når dette mannshegemoniet blir utfordret.

Mange av de som sitter i posisjon i akademia, utøver makten med klokskap. De gjør en stor innsats for å løfte fram studenter og mindre etablerte forskere. Vi trenger en balansegang hvor vi anerkjenner innsatsen til dem som bruker makten klokt, samtidig som vi tør å diskutere de tilfellene der makten brukes feil.

Som ung student opplevde jeg avstanden til foreleserne som enorm. Å være midlertidig ansatt på universitetet følte som ikke å være ordentlig ansatt og aldri å bli helt voksen. Redselen for å bli avslørt har fulgt meg hele veien. «Nå skjønner de snart at jeg egentlig ikke er noe flink, at jeg ikke har noe i akademia å gjøre, og at jeg bare har lurt dem til å tro at jeg kan noe». Først nå nylig lærte jeg at dette er så utbredt at det har et navn: Bedragersyndromet («impostor syndrome»). Forskning viser at dette er vanlig i akademia. Det er trolig ikke tilfeldig. Bekymringen over ikke å være flink nok vil man ha i flere yrker. Men i akademia kan uroen for ikke å holde mål forsterkes av vissheten om at nåløyet er trangt og at du befinner deg på en usikker plass nederst i et hierarki.

Professoropprykket kom brått, som et magisk sverdslag som vippet meg opp i makthi-

«Jeg har sett studenter som har fått så hard tilbakemelding på seminar at de aldri igjen ble sett på universitetet.»

erarkiet. Den største forskjellen er at ordene mine fikk en annen tyngde etter at jeg ble professor. Det er fint å bli lyttet til og tatt på alvor. Det er særlig fint etter så mange år hvor jeg har lurt på om jeg virkelig har det som trengs for å klare meg i akademia. Samtidig er det litt foruroligende. Selv om jeg er professor, er det fremdeles ikke alt jeg sier, som er verdt å lytte til. Og når folk endrer sin væremåte ovenfor deg fordi du har rykket oppover i hierarkiet, er det egentlig ikke et godt tegn.

Så hvordan kan vi endre maktforholdene i akademia? Noen prosesser er i gang. Kunnskapsdepartementet har varslet om større vektlegging av undervisningskvalitet gjennom formelle systemer. Debatten om stillingsstruktur kan forhåpentligvis resultere i en større andel faste stillinger og dermed reduserte muligheter for maktmisbruk. Og kanskje viktigst: Vi trenger en debatt om makt og maktmisbruk i akademia, slik Pogge-saken løftet debatten om seksuell trakassering.

De fleste troll sprekker i sola. Jeg synes vi burde fortelle om vår egen usikkerhet i akademia og vår frykt for å bli avslørt. Jeg synes vi burde snakke om veiledere og undervisere som ikke gjør jobben sin og ikke forsøker å bli

«At man er voksen mann i autoritetsposisjon, kan man ikke klandres for.»

bedre. Jeg synes komitemedlemmer, passive medforfattere og andre i posisjon som utnytter makten sin, bør få en tilbakemelding om at dette ikke er greit. Studenter, kolleger og overordnede må våge å si ifra, også til dem som sitter på toppen av hierarkiet.

Når en professor trækker noen på tærne, kan det merkes godt for den som blir trakkert på. Det gjelder også selv om professoren ikke mente å trække på noen, og kanskje ikke engang la merke til at han gjorde det. Maktforhold blir mindre tydelig når man selv er den som sitter i posisjon. Den som trækker med professoral tyngde, bør trå varsomt.

* Den tysk-amerikanske filosofi-professoren Thomas Pogge er ansatt ved Yale-universitetet i USA. Han er også professor II ved Universitetet i Oslo. Kilde: Klassekampen.

Hvilken kunnskap verdsettes?

Invitasjonen fra Forskerforbundet til årets Hjernekraftpris gir meg en opplevelse av å være med i en dårlig western: Gi meg kunnskap – død eller levende!

HJERNEKRAFT: Reaksjonen er mer avdempet enn den har vært tidligere år. Jeg er forberedt. Jeg forsøker å overse. La det passere. Men en ulmende provokasjon vokser i meg. «Forskerforbundets hjernekraftpris». «Send inn din fortelling om betydningen av forskning og utviklingsarbeid og bli med på å synliggjøre viktigheten av hjernekraft!»

Hjernekraft? Med dette uttrykket sender Forskerforbundet sterke signaler om hvordan man forstår og verdsetter kunnskap. Kunnskap er hjernens kraft. Hvilken verdi har så den kunnskapen jeg for eksempel utvikler når jeg formgir tekstile materialer til klær? Dette er kunnskap som ikke utvikles i hjernen, i hendene eller med hjertet, men i et

AV KIRSTINE RIIS,
førsteamanuensis ved
Høgskolen i
Sørøst-Norge

udelelig samspill mellom disse. Forskerforbundets «Hjernekraft er konkurransekraft» passer som hånd i hanske med Erna Solbergs utsagn om at «kunnskap er Norges nye olje». Å fokusere på hjerne- og konkurransekraft, utvinning, testing og salg av kunnskap virker som en uforvarlig, kortsiktig og lite bærekraftig strategi, forankret i et reduksjonistisk kunnskapssyn. Solberg og mange av den øvrige vestlige verdens politikere snakker ellers mye om be-

tydningen av bærekraft, gjerne i sammenheng med kreativitet og innovasjon. Men slik jeg ser det, er det en alvorlig logisk brist her. For å kunne bruke disse begrepene må man forstå deres indre logikk. Kreativitet og innovasjon forutsetter at kunnskap forstås som et levende fenomen. Kunnskap er ikke et statisk fenomen som kan finnes, testes, bevises, avdekkes eller selges. Kunnskap er tvert imot noe som utvikles og som har en naturlig og integrert bærekraftig karakter, hvis den får gode, levendegjørende forutsetninger.

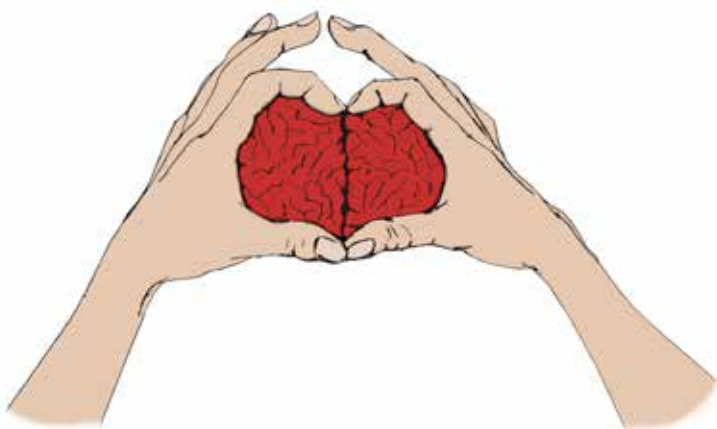
I 2016 disputerte jeg ved NTNU med doktorgradsavhandlingen Designkunnskabens DNA (Riis 2016). I ph.d.-prosjektet utforsket jeg designkunnskabens utvikling gjennom eget skapende arbeid i en designprosess.

Utgangspunktet for prosjektet var å undersøke refleksjonens rolle i arbeidet med skapende, estetiske prosesser. Å stimulere refleksjon er ofte viktig i undervisningssituasjoner hvor studenter svarer: «Det ble bare sånn», eller: «Jeg synes det ble fint». Metakognisjon og utviklingen av begrepslig forståelse for handlinger har utvilsomt noe å tilføre praktiske, estetiske fagområder. Men da jeg utforsket min egen praksis i ph.d.-prosjektet, så jeg noe helt annet. Videomaterialet viste et omfattende antall situasjoner hvor jeg stod distansert, reflekterende og passiv og så på materialene. Jeg trodde at jeg kunne tenke meg til svar. Gjennom ph.d.-prosjektet ble det på denne måten tydelig at en betoning av hjerne, tenkning, refleksjon og metarefleksjon forhindret kunnskapsutviklingen.

Det er jo et innlysende paradoks at jeg i en designprosess, der jeg skulle sy tre kjoler, trodde at veien til oppgavebesvarelsen skulle gå via en kognitiv vei. Videomaterialet viste tydelig at det først var da jeg gikk i dialog med de konkrete materialene, gjennom handling og sanselig erfaring, at prosessen fikk bevegelse videre. For å unngå en uintendert, men likevel påtrengende dualisme ble det sentralt for den videre prosessen å legge vekt på kunnskapsutviklingen i spenningsforholdet mellom handling og tenkning, mellom den konkrete, sanselige og den abstrakte begrepslige forståelsen. Ikke enten i hjernen eller hånden, det ene eller det andre.

I begynnelsen av forskningsprosjektet forsøkte jeg å skille designprosess og forskningsprosess. Som insider-forsker var det nødvendig å kunne legitimere arbeidet mitt som forskning. På ph.d.-kursene lærte jeg om sentrale begreper som objektivitet, generaliserbarhet og validitet. Men på samme måte som i designprosessen ble forskyvningen mot den begrepslige forståelsen og ubalansen mellom handling og tenkning en større utfordring enn å leve opp til akademiske krav og forventninger. Jeg skrev først så abstrahert at veilederen min ville gjøre teksten min til studieobjekt for psykologistudenter! Han syntes det var så fascinerende at man kunne fjerne seg så langt fra de praktiske, konkrete eksemplene – det som hele prosjektet handlet om – i troen på at det generelle og teoretiske var viktigst.

Teksten ble ikke sendt til psykologistudentene, og jeg skal ikke nødvendigvis psykologisere den-

«Forskerforbundets 'Hjernekraft er konkurransekraft' passer som hånd i hanske med Erna Solbergs utsagn om at 'kunnskap er Norges nye olje'.»

«Kunnskap er ikke et statisk fenomen som kan finnes, testes, bevises, avdekkes eller selges.»

ne teksten. Men hvis kunnskap legitimeres via en primært kognitiv forståelse, så mister man sin konkrete forankring i verden. Vi er – i hvert fall enn så lenge – mennesker i denne verden som levende, sansende kropp. Det er når vi opplever oss selv som sanselig tilstedeværende, hele mennesker, at følelsen av det meningsfulle kan oppstå. Dermed er det ikke så langt unna å mene at opplevelsen av meningsløshet oppstår når vi ikke opplever oss selv som sanselig tilstedeværende, hele mennesker.

For å gjenopprette balansen i spenningsforholdet mellom praksis og forskning gjorde jeg forskningsprosessen til en skapende, formgivende prosess. Jeg sydde med teoretiske tråder, som jeg hadde trukket ut av Molanders kunnskapsteori *Kunnskap i handling* (1996), gjennom det empiriske materialet fra designprosessen i form av fotografier, syprøver, tegninger, videoopptak og annet. Jeg formet min forståelse for designkunnskapen ved å bruke designkunnskapen til å forstå de formgivende handlingene ved å gi dem form! På den måten sydde jeg designprosess og forskningsprosess sammen. Teksten i avhandlingen skildrer på forskjellige måter kunnskapsutvikling gjennom eksempler på mine handlinger, og den siste kjolen jeg sydde, er en konkret gestaltning av forskningsresultatet, hvor kunnskapen skildres gjennom form og dekor.

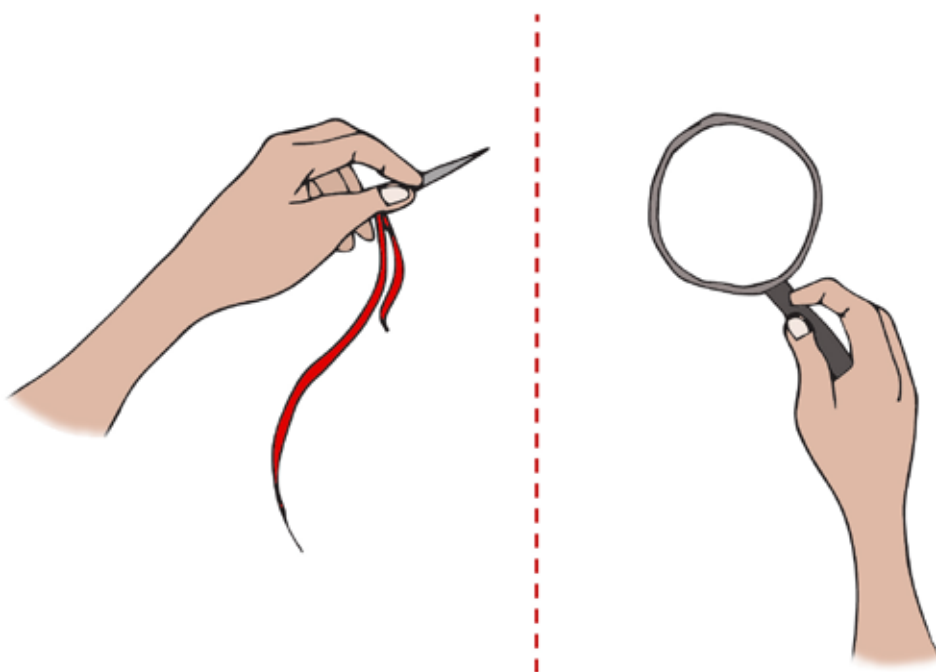
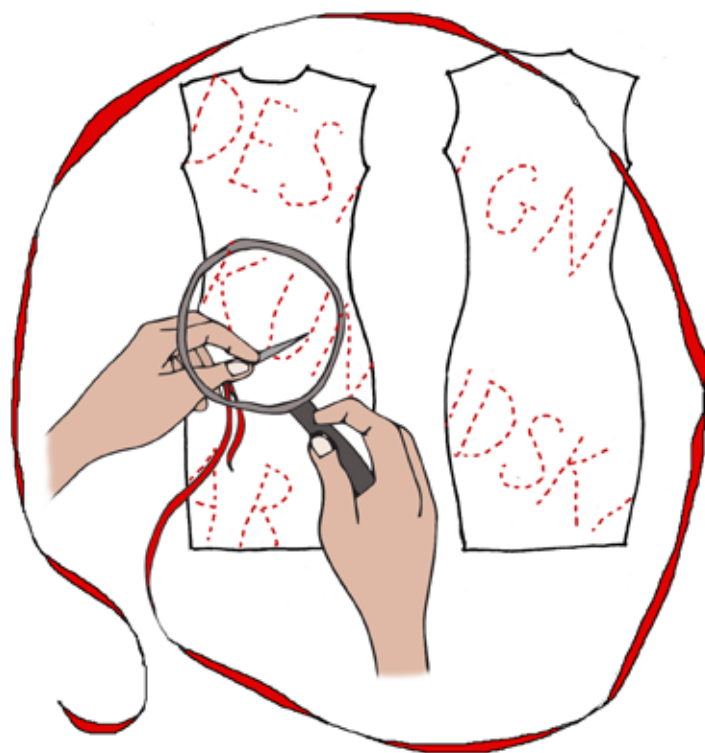
På denne måten fant jeg gjennom forskningsprosjektet ut at jeg måtte være tro mot min skapende identitet, og mot den praktiske, konkrete forankringen for å kunne utvikle ny kunnskap. Det ble viktigere å vektlegge det særegne, spesifikke, konkrete eksempelet, enn å forholde seg til tradisjonelle forskningsbegreper. Jeg fulgte ikke regler om forskning, men utviklet dem til egne handlingsregler. Dette ga prosjektet og forskningsresultatet en innovativ karakter, min nysgjerrighet, utforskertrang og kreativitet ble stimulert, noe som samtidig skapte progresjon og ikke minst glede.

Gjennom forskningsprosjektet

har jeg merket kunnskapsutviklingens stagnasjon og dynamikk på egen kropp. Forståelsen sitter i meg – og dermed både i hjernen min, kroppen min og hjertet mitt. Kanskje det er derfor jeg reagerer så sterkt når Forskerforbundet skilter med «hjernekraften» sin. Jeg skjelver! I stedet for å synliggjøre viktigheten av «hjernekraft» ønsker jeg å problematisere en vektlegging av hjernekraft framfor et helhetlig kunnskapssyn, der praktiske erfaringer og estetisk erkjennelse anerkjennes som aspekter ved kunnskapsutvikling. Når kunnskap forstås som et levende fenomen, så får det en ganske dramatisk karakter; hvis de levendegjørende forutsetningene ødelegges: Kunnskapen dør.

Et kunnskapssyn, en kampanje, en politikk som berømmer tenkning foran handling, hjerne uten kropp, bidrar verken til bærekraftig kunnskapsutvikling, kreativitet eller innovasjon, men kan tvert imot få ganske alvorlige konsekvenser.

Jeg er kommet til avslutningen av den dårlige westernfilmen. Jeg vil ha kunnskapen levende!

Trenger faglig dyktige lærere

Lærerstudentene må ha solide kunnskaper i matematikk.

LÆRERUTDANNING: Etter ti års skolegang fortjener alle barn å ha de ferdighetene de trenger for å lykkes i sitt i videre studie- og arbeidsliv. Sånn er det ikke i dag. Tvert imot går altfor mange norske barn ut av grunnskolen uten å kunne lese, skrive og regne godt nok. Det kan vi ikke akseptere, og Høyre og regjeringen mener at faglig dyktige og trygge lærere er nøkkelen til en skole hvor elevene lærer mer.

Derfor forbedrer vi lærerutdanningen fra og med høsten. Fremtidige lærere vil få mer praksis enn tidligere, og utdanningen løftes til masternivå. Dette gir større faglig fordypning og bedre forberedelse til alle oppgavene læreren må håndtere i skolen. Masteroppgaven skal være nært knyttet til praksis, og kan skrives i samarbeid med skolen. På den måten får studenten bedre mulighet for å prøve ut og reflektere over det å være lærer.

Vi har også innført krav om at alle som vil bli lærere, må ha minimum fire i den enkleste maten på videregående. Det handler om at søkerne skal være best

AV BJØRN HAUGSTAD,
statssekretær i Kunnskapsdepartementet

mulig forberedt på utfordringene som møter dem i jobben som lærer. Forskning viser også at studenter med gode karakterer fra videregående skole har større sjanse for å fullføre studiet de starter på. Det er viktig for å sikre nok lærere i fremtiden.

I en kronikk i Forskerforum nr. 1/17 kritiserer Knut Ole Lysø i Forskerforbundets forening for lærerutdanning regjeringens tiltak for å heve kvaliteten på læreryrket og gjøre yrket mer attraktivt. Han presenterer videreutdanningen av lærere som en tvangstrøye og som et onde. Det undrer meg ettersom andre yrkesgrupper trolig ville ha jublet for å få videreutdanning påspandert av det offentlige. Verden endrer seg, og dermed endres elevenes behov for kunnskap. Å tro at man ikke har behov for påfyll etter en

årrekke i læreryrket, synes jeg er underlig. For at barna våre skal få de gode lærerne som de fortjener, er det rett og rimelig å stille krav om høyt kompetente lærere. Da må selv erfarne lærere tilegne seg nødvendig faglig kunnskap.

Alle lærerstudenter har matematikk fra videregående med seg inn i sin lærerutdanning. Noen velger å gå videre med faget i lærerutdanningen, andre ikke. Uansett skal vi ha en solid lærerutdannelse. Å bidra til at elevene skal bygge relasjoner og mestre livene sine, er en viktig del av jobben som lærer. Skolen skal danne hele mennesker som skal klare alle hverdagens gjøremål. Derfor står det i skolens læreplaner at de grunnleggende ferdighetene, regning, skriving og lesing, skal vektlegges i alle fag. Dette stiller krav om at alle lærerstudenter både må ha gode sosiale ferdigheter og gode forkunnskaper i norsk og matematikk. Mer enn noen sinne er det behov for en godt utdannet befolkning. Teknologien omgir oss i stadig større grad. Behovet for å komme med nye ideer og løsninger på store utfordringer i samfunnet vårt blir bare større. Da må vi utdanne de lærerne Norge trenger i fremtiden. De lærerne som kan bidra til at våre barn og barnebarn ikke bare kan henge med på en teknologisk utvikling i rasende fart, men som også er i

«For at barna våre skal få de gode lærerne som de fortjener, er det rett og rimelig å stille krav om høyt kompetente lærere.»

stand til å lede denne utviklingen.

Når det gjelder dem som ønsker å bli lærere, men som ikke har fire i den obligatoriske matematikken fra videregående, vil jeg si meg enig med Lysø i at matematikk er et modningsfag. Derfor bør man ikke først og fremst satse på verken privatisteksamen eller forkurs, men jobbe med matematikk-faget hver eneste dag i forbindelse med den ordinære undervisningen. Om en student likevel trenger et forkurs om sommeren, vil det da bli som en repetisjon fremfor en førstegangsundervisning. Da er det gjerne enklere enn første gangen man ble introdusert for matematiske nøtter.

Bjørn Haugstads innlegg ble først publisert på Forskerforum.no 18. januar. På motstående side svarer Knut Ole Lysø på Haugstads innlegg. Red.

«Å tro at man ikke har behov for påfyll etter en årrekke i læreryrket, synes jeg er underlig.»

Videre- utdanning er et gode!

Også lærerutdannere har behov for videreutdanning.

LÆRERUTDANNING: Statssekretær Bjørn Haugstad har et debattinnlegg på Forskerforum.no 18. januar (også publisert på motstående side, red.anm.) som delvis er et svar på min kronikk i Forskerforum nr. 1/17. Jeg synes det er prisverdig at statssekretæren responderer på min kronikk, men det er ikke ønskelig at Forskerforbundets forening for lærerutdanning (FFL) blir tillagt meninger foreningen ikke har.

I sitt debattinnlegg undrer Haugstad seg over at «Knut Ole Lysø i Forskerforbundets forening for lærerutdanning kritiserer regjeringens tiltak for å heve kvaliteten på læreryrket og gjøre yrket mer attraktivt. Han presenterer videreutdanning av lærere som en tvangstrøye og som et onde». Jeg skjønner godt at Haugstad undrer seg, for dette har jeg ikke sagt. Med hensyn til videreutdanning av lærere betraktes dette som et gode, også lærerutdannere har behov for det, men det jeg kritiserte, var «avsertifisering» av lærere som har undervist i matematikk i flere år!

«Tvang» ble av undertegnede kun benyttet i forbindelse med

AV KNUT OLE LYSØ,
leder i Forskerfor-
bundets forening for
lærerutdanning (FFL)

innføring av den nasjonale del-eksamenen i matematikk – en unødvendig «utvekst» hvis uheldige ringvirkninger ble gjort rede for i kronikken.

Jeg tviler ikke på at regjeringens tiltak har til hensikt å forbedre lærerutdanningen. Men den bør også være opptatt av å lytte til hva fagmiljøet mener kan bidra til økt kvalitet. I stedet innkasserer statssekretæren «seieren» på forskudd ved å hevde «Derfor forbedrer vi lærerutdanningen fra og med høsten». Ved tidligere HiST hadde vi en frivillig påbygning til master i matematikk der det var satt et karakterkrav for å komme inn. En konsekvens av regjeringens innføring av integrert masterutdanning fører til at karakterkravet bortfaller samtidig med at masterløpet i matematikk inneholder 30 studiepoeng mindre matematikk. «Derfor forbedrer vi lærerutdanningen» – også i matematikk?

«Det er ikke ønskelig at FFL blir tillagt meninger foreningen ikke har.»

Støtte til forskning og utdanning innen norsk luftfart

Ludv. G. Braathens fond for fremme av norsk luftfart støtter forskning og utdanning som er av betydning for norsk sivil luftfart. Med frist 31. mars 2017 inviteres det til søknader innen både forsknings- og utdanningsområdet. Søknader skal ikke overstige fire sider.

Innenfor forskningsområdet er det åpning for komparative prosjekter dersom disse kan bidra til å belyse norsk luftfart. Det er også anledning til å søke om forskerutdanningsprosjekter.

Innenfor utdanningsområdet vil fondsstyret prioritere prosjekter som kan bidra til å utvikle eller forbedre utdanningen med relevans for norsk luftfart. Det gis ikke støtte til å finansiere enkeltpersoners utdanning.

Se fondets hjemmeside for nærmere informasjon:
www.braathenfondet.no/wp/

Mer enn smørende olje

Et tett samarbeid mellom forskere og profesjonelle administrative fagpersoner er en forutsetning for å lykkes med større forskningsprosjekter.

I Forskerforum nr. 10/16 skriver tillitsvalgt Kristin Dæhli i Forskerforbundet at administrasjonen ved universitetene er nødvendig for å holde maskineriet i gang. Selv om Dæhlis budskap er på sin plass, er det behov for mer enn bare et anerkjennende nikke til administrasjonen ved forskningsinstitusjonene. Skal vi nå de mest ambisiøse forskningspolitiske målene, må Forskerforbundets forening for teknisk-administrativt ansatte (FFTA) ikke se seg fornøyd med å bli kvitt merkelappen som «sand i maskineriet», slik Dæhli skriver. FFTA må jobbe for at både ledelse og forskerkolleger ved universitetene får øynene opp for administrasjonen som uunnværlige partnere og likeverdige fagpersoner i forskningsarbeidet.

Et eksempel

Dæhli argumenterer for universitetsadministrasjonens *raison d'être*, men gir ingen konkrete eksempler på hvorfor det ikke er hold i påstander om at administrasjon mest er et plagsomt byråkrati. Jeg ønsker å løfte frem det NFR-finansierte forskningsprosjektet Two Teachers, ledet av Lesesenteret ved Universitetet i Stavanger (UiS). Two Teachers er et eksempel på hvordan et tett samarbeid mellom forskere og spesialiserte administrativt ansatte ikke bare gir mer verdi til forskningen, men er avgjørende for å overhodet kunne gjennomføre et slikt prosjekt.

Two Teachers er et av de største forskningsprosjektene innen norsk utdanning noensinne, med et totalbudsjett på 160 millioner kroner over fem år. Prosjektet er en krevende RCT-studie (randomisert kontrollert studie), der vi skal forske på effekten av økt læretetthet i 300 klasserom i 54 kommuner.

«Two Teachers er et eksempel på et prosjekt som krever at både forskere og administrativt ansatte har de største ambisjoner innen sine felt.»

AV KAROLINE H. HØIBO, kontorsjef ved Lesesenteret, Universitetet i Stavanger

De viktige faggruppene

Det ble alt ved søknadstidspunktet klart at et tett samarbeid mellom forskerne og administrasjonen var en forutsetning for et prosjekt som ikke bare ville kreve høy vitenskapelig kompetanse hos forskerne, men også profesjonell administrativ håndtering i alle ledd. Prosjektet finansierer en full administrativ stilling og en prosjektledelse med prosjektleder, arbeidspakkeledere og en administrativ lederfunksjon. Som administrativ leder har jeg dratt vekslers på den samlede kompetansen i administrasjonen ved Lesesenteret og sentralt ved UiS. Dette har vært avgjørende i et prosjekt med like mange administrative som faglige problemstillinger å håndtere.

Two Teachers skal gjennomføre individuell testing av nær 6000 elever på 150 skoler, i fire runder. Å administrere innsending og registrering av klasselister, sende ut informasjonsmaterieill til foreldre og håndtere samtykkeskjema for alle elever er i seg selv en krevende operasjon. 65 forskningsassistenter som har eller er underveis i pedagogisk/psykologisk utdanning, gjennomfører datainnsamlingen. I løpet av hver kartleggingsperiode på tre–fire uker dekker vi nær fire årsverk. Opplæring og sertifisering gjennomføres av vitenskapelig ansatte, mens administrasjonen tar seg av rekrutterings- og ansettelsesprosessen og leder logistikken rundt gjennomføringen av datainnsamlingen.

Vi har også hatt behov for avansert IT-kompetanse for å utvikle kartleggingsverktøy og systemer

for håndtering av store datamengder. Kartleggingen gjennomføres ved hjelp av nettbrettbaserte verktøy utviklet i samarbeid mellom våre forskere og UiS NettOp, som lager digitale læremidler. Dataene fra kartleggingen skal, i tråd med de krav som stilles til datasikkerhet, overføres fra 65 nettbrett til et felles lagringssted ved UiS. Systemet for dataoverføring er utviklet i samarbeid mellom våre administrativt ansatte, forskere, IT-avdelingen ved UiS, NettOp og eksterne utviklere. I tillegg måtte vi utvikle nye databasesystemer for å håndtere personopplysninger.

Med et avansert eksperimentelt design forutsetter Two Teachers sterk grad av brukerinvolvering og brukerkontakt. Rekruttering og oppfølging av skoleeier og skoler krever både oppsøkende kontakt og velvillig håndtering av ulike problemstillinger.

Vi har gjennomført kurs og konferanser for deltakende lærere og skoleledere i fem byer ved to anledninger det første året, og vi utvikler og håndterer jevnlige spørreundersøkelser. Dette forutsetter tett samarbeid mellom administrasjon og forskere, der forskerne står for det faglige innholdet i kurs og spørreskjema, og i besvarelsen av faglige problemstillinger, mens administrasjonen håndterer spørsmål rundt avtaler, økonomi og logistikk.

Kommunikasjonsfaglig kompetanse er viktig for å sikre at informasjon når ut til deltakere og andre interessenter. God kommunikasjon med deltakerne er avgjørende for at prosjektet skal gjennomføres på en god måte. Nettsidene våre (lesesenteret.uis.no/two_teachers) er hovedplattformen for formidling av informasjon og ressurser, på norsk og engelsk, i tillegg til strategisk bruk av sosiale medier, kontakt med pressen og profesjonelt ut-

formet informasjonsmaterieill.

I utforming av samarbeidsavtaler med skoleeierne og øvrige partnere hadde vi ikke klart oss uten juridisk kompetanse. HR-kompetanse har også vært essensielt når vi har ansatt forskningsassistenter og personer i administrative og vitenskapelige stillinger. Økonomisk kompetanse er avgjørende for solid økonomistyring. Øvrige administrative støttefunksjoner inkluderer gjennomføring av kick off-seminar med partnere, prosjektrapportering og bistand med Statistisk sentralbyrå-søknad.

Godt – men ikke nok

Prosjektleder for Two Teachers har uttalt at hun aldri hadde turt å søke på et så stort prosjekt hvis det ikke hadde vært for den profesjonelle administrasjonen ved Lesesenteret. Two Teachers har flere administrative ressurser knyttet til seg enn vi kjenner til er tilfellet ved noen andre forskningsprosjekter ved UiS. NFR har i sin evaluering av prosjektsøknaden uttalt at «organiseringen av prosjektet, med sterke administrative støttefunksjoner, er en styrke».

Likevel skriver det NFR-nedsatte Scientific Advisory Board i sin rapport til programstyret for LÆREEFFEKT-programmet at Two Teachers har *underestimert* behovet for hvilke administrative ressurser som trengs for å gjennomføre en RCT. De mener dette er en viktig lærdom å ta med i framtidige utlysninger av RCT-studier, og anbefaler å utarbeide retningslinjer som understreker behovet for tilstrekkelige administrative ressurser.

Vi tror dette kan være en lærdom som er relevant for flere områder enn RCT-studier. Nye utlysninger av forskningsprosjekt, nettverk og sentre, fra Forskningsrådet, Horisont 2020 og andre, krever stadig mer komplekse strukturer og samarbeidsallianser. Dette forutsetter ikke bare at kunnskapsarbeidere jobber *med* forskning, men omfatter også dem som brenner for forskningen, og som kan bidra til å realisere ambisiøse forskningsprosjekter med sin kompetanse. Two Teachers er et eksempel på et prosjekt som krever at både forskere og administrativt ansatte har de største ambisjonene innenfor sine felt. Det er min påstand at dette er mulig kun gjennom at administrativt ansatte og forskere samarbeider som likeverdige fagpersoner.

«Forskningsfronten var imidlertid ikke flyttet en millimeter i løpet av dagen. Det ble ikke tid til det.»

Finnes det en undervisningsfront?

Jeg fikk på ingen måte kaffen i vrangstrupen da jeg en onsdag morgen (25.01.17) satt med frokosten og Adresseavisen. Jeg snøftet bare litt for meg selv. Ikke bråvåknet jeg heller, selv om jeg hadde sittet til godt over midnatt for å legge siste hånd på dagens undervisning, som var en drøy time unna oppstart.

Jeg kunne lese at NTNU-rector Gunnar Bovim varslet at lista for vitenskapelige ansettelser skulle heves. Dette for å «publisere mer på høyeste nivå, vinne flere prestisjestipender fra Det europeiske forskningsrådet, tiltrekke seg mer EU-penger». Alt for å «klatre på universtetsrankingen». Ifølge NTNU-rectoren holder det ikke å være god, man må gå etter de beste. For NTNU er kun det beste godt nok. Da snakker vi om de beste forskerne.

Jeg tror snøftet kom da jeg leste at hvis man ikke fikk en av de aller beste forskerne på søkerlista, var rektor villig til å la stillingen stå ubesatt til personen var lokket til Trondheim. Om så med høyere lønn, bonuser og gode arbeidsbetingelser. Jeg snøftet på vegne av alle de som allerede jobbet på NTNU – ikke fordi rektor formidlet at de fleste av dem ikke var fremragende nok, men med tan-

ke på at nettopp disse måtte dekke opp undervisningen til de ubesatte stillingene.

Ikke er jeg så sikker på at alle disse fremragende vitenskapsfolkene er så interessert i å bidra til at undervisningskabalene går opp heller. Det er trolig ikke spesielt vanskelig å få inn i avtalen at de skal undervise minimalt, ofte bare på ph.d.-nivå. All annen undervisning og veiledning som med nødvendighet må gå sin gang, er ikke noe man beletrer «internasjonale kanoner» med.

Det var ikke ett ord om undervisning i intervjuet med rektor, men i en undersak retter journalisten spørsmål til prorektor Kari Melby om det ikke kan bli «litt jåleri med fokuset på forskning?» Melby avviser problemstillingen – all undervisning på NTNU, også de rene profesjonsutdanningene, skal bygge på forskning.

«Forskningen er marken som de andre beiter på», er påstanden fra prorektor.

Men hva om det også går an-

AV ODDVEIG STORSTAD,
førsteamanuensis
ved Høyskolen Kristiania

dre veien? At forskningen beiter på undervisningen? Jeg er neppe alene om å ha erfart at det å undervise og veilede gir ideer og kunnskap som jeg ellers ikke ville ha fått, og som jeg kan ta med meg inn i egen forskning. Det er en vekselvirkning mellom undervisning, veiledning og forskning som er nyttig å ta vare på.

Det er ikke helt på jordet å hevde at undervisning er en kjerneoppgave selv for et universitet. Den har bare ikke like høy status, og fremragende formidlere etterlyses langt sjeldnere enn fremragende forskere. Det er langt mer stas å være i forskningsfronten enn i undervisningsfronten. Både rektor og prorektor ønsker utvilsomt topp formidlere i sine auditorier, men kvaliteten på forskning er forstått som mer målbar og har høyere prestisje. NTNU har selv lansert en ordning for å måle kvaliteten på undervisningen, men dette er ikke direkte overbevisende, basert som det langt på vei er på selvrappotering. Selvinnsikten er som kjent ulikt fordelt.

Når samme arbeidsdag var over, var tre timer metodeundervisning unnagjort, det samme var veiledning med tre bachelorstudenter og forberedelser til seks timers undervisning dagen etter. Forhåpentligvis hadde jeg motivert studentene og lært dem noe, og kanskje også gitt en eller to bedre tro på seg selv og sine egne evner. Om ikke annet gir det mening til egen arbeidsdag. Forskningsfronten var imidlertid ikke flyttet en millimeter i løpet av dagen. Det ble ikke tid til det.

«Jeg snøftet på vegne av alle de som allerede jobbet på NTNU.»

Gjesteskribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Hanne Sigrun Byhring, **Oddveig Storstad** og Lorenz Khazaleh.

Dronning Mauds Minne, Høgskole for barnehagelærerutdanning (DMMH) ligger i Trondheim og er en akkreditert privat høgskole organisert som en selvstendig stiftelse med tilknytning til Den norske kirke. Høgskolen er underlagt lov om universiteter og høyskoler. DMMH skal gjennom praksisnær og forskningsbasert undervisning gi bachelorutdanning, masterutdanning og videreutdanning i samsvar med de krav samfunnet setter til kvalifisert arbeid i barnehagesektoren. Høgskolen har ca. 1300 studenter og ca. 150 ansatte, hvorav ca. 40 i administrasjon/ drift. Høgskolen driver også oppdragsvirksomhet for barnehagesektoren.

Ledige stillinger

Førsteamanuensis i pedagogikk med fokus på kulturelt mangfold og språk

Én fast stilling ledig fra 1. august 2017 og ett vikariat ledig fra 1. august 2017 til 31. juli 2018.

Høgskolelektor i pedagogikk med relevans for barnehage og tidlig barndom

Én fast stilling ledig fra 1. august 2017 og inntil ett vikariat ledig fra 1. august 2017 til 31. juli 2018.

Førsteamanuensis/ førstelektor/ høgskolelektor i kunst og håndverk

Det kan bli ledig én fast stilling fra 1. august 2017 og ett vikariat i inntil 40 % fra 1. august 2017 til 31. juli 2018.

Førsteamanuensis/ førstelektor/ høgskolelektor i samfunnsfag

Inntil to faste stillinger ledige fra 1. august 2017.

Høgskolelektor i drama

Inntil 100 % vikariat ledig fra 1. august 2017 til 31. juli 2018.

Søknadsfrist 19. februar 2017.

Søknaden sendes elektronisk via www.jobbnorge.no. Her finnes også full utlysningstekst. Opplysninger om DMMH finnes på www.dmmh.no.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

dmmh.no

Sensasjonelle funn

Hvorfor publiseres sensasjonelle ikke-reproduserbare studier?

REPLIKASJON: I løpet av en 40-årig forskningskarriere har min gruppe vært i internasjonal forskningsfront i minst 30 av disse årene. Vårt forskningsfelt har vært magesekvens syresekresjon, et kompetitivt felt med røtter tilbake til starten på fysiologisk dyreforskning med Pavlov, samt etablering av hormonbeget og magekreft. Samtidig har medikamenter som hemmer syresekresjon, vært de mest solgte medikamenter i hvert fall over en 25-årsperiode, hvilket medførte store økonomiske interesser. Med forundring så en at det med visse mellomrom ble publisert sensasjonelle funn innen dette feltet i de aller høyest rangerte tidsskriftene. Resultatene passet ikke med biologisk forståelse, og etter noen år ble studiene ikke nevnt mer og heller ikke reprodusert.

Jeg har i alle år undret meg over at det ikke er bedre å publisere holdbare og viktige funn i lavere rangerte tidsskrift enn ikke-reproduserbare funn i topp-tidsskrift? For en medisiner betyr viktige resultater at funnet enten er teoretisk viktig eller av klinisk betydning.

Dette har vært problematisk for oss da det har vært svært vanskelig eller endog umulig for oss å publisere i topp-tidsskriftene på

AV HELGE L. WALDUM, professor dr.med., NTNU

grunn av økonomiske interessers innflytelse over disse.

Dette kan jeg skrive uten problemer da våre resultater etter hvert har blitt bekreftet ofte først etter ti til tjue år. Dessverre er kompetansen blant dem som vurderer forskning, slik at en kun går etter rangering av tidsskrift. Ja, et medforfatterskap blant svært mange forfattere tillegges svært stor betydning dersom tidsskriftet rangeres høyt.

Etter min mening skulle en i vurdering av forskere og tildeling av midler be forskerne om å vise til betydningen av tidligere forskning og da ikke bare grad av referering. Med den økende innflytelsen private interesser har over universitetene, og byråkraternes økende makt på bekostning av forskerne innad i universitetene, er det dessverre liten grunn til optimisme.

«Resultatene passet ikke med biologisk forståelse, og etter noen år ble studiene ikke nevnt mer og heller ikke reprodusert.»

Vinnere av Hjernekraftprisen 2016

Juryen, ledet av Tora Aasland, har kåret fire vinnere av Forskerforbundets Hjernekraftpris for 2016:

Paul Leer-Salvesen (Universitetet i Agder) for bidraget «Sorg og håp» (30 000 kr)

Gyri Teien Haugland (Universitetet i Bergen) for bidraget «Rognkjeksen er en superhelt, men klarer den å overvinne lakselusen?» (30 000 kr)

Øyvind Kvalnes (BI) for bidraget «Filosofi for ingeniører» (20 000 kr)

Øvind Fjeld-Solberg (NKVTS) for bidraget «Forskningens og utviklingsarbeidets uransakelige veier...» (20 000 kr).

Hjernekraftprisen er en del av Forskerforbundets kampanje «Hjernekraftverk». Prisen ble i år delt ut for fjerde gang.

– Et godt verktøy i arbeidet for økt studiekvalitet

Den første Underviserundersøkelsen ble lagt fram av NOKUT på et frokostmøte torsdag 10. januar. Undersøkelsen gir et nasjonalt bilde på hvordan underviserne vurderer kvaliteten på sine egne studieprogram. Forskerforbundets leder Petter Aaslestad deltok i panelet, og skrøt av nyvinningen.

– Med denne undersøkelsen får vi et bredere bilde av utdanningskvaliteten ved norske læresteder. Forskerforbundet har lenge etterlyst en slik undersøkelse, så underviserne høres på linje med politikere, studenter og ledelse, sa Aaslestad.

Akademisk frihet under press

Notatet «Akademisk frihet under press» er utgitt i Forskerforbundets skriftserie. Formålet har vært å lage et kunnskaps- og dis-

kusjonsgrunnlag i Forskerforbundets arbeid med akademisk frihet – både sentralt og lokalt i organisasjonen.

Notatet forsøker å belyse hva som menes med akademisk frihet og hvorfor dette prinsippet er så grunnleggende viktig for forskning og kunnskapsutvikling. Notatet gjennomgår hvordan akademisk frihet forstås og utfordres ved universiteter og høyskoler og i instituttsektoren, og berører avslutningsvis spørsmålet om forskningsfrihet i helseforetak og ABM-sektoren. Last ned notatet her: forskerforbundet.no/skriftserien.

Ny hovedavtale i staten

Staten ved Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) og hovedsammenslutningene er blitt enige om en ny revidert hovedavtale i staten. Avtalen gjelder fra 1. januar 2017 til og med 31. desember 2019.

Målsettingen med revisjonen av hovedavtalen har vært å forbedre avtalens pedagogiske oppbygging og legge til rette for at partene i den enkelte statlige virksomhet gis et bedre samarbeidsgrunnlag. Hovedavtalen har fått en språklig utforming og en ny struktur for å gjøre bruken av avtalen enklere. Avtalen kan lastes ned fra forskerforbundet.no/avtaler.

Lærerutdanningskonferanse 3. mai

Forskerforbundet inviterer til dagskonferanse om lærerutdanning. Konferansen, som har tittelen «Lærerutdanning i nytt institusjonslandskap», arrangeres onsdag 3. mai på Scandic St. Olavs plass, Oslo.

Regjeringen lanserer i år en langsiktig strategiplan for lærerutdanningene, og på årets lærerutdanningskonferanse får vi høre mer om regjeringens ambisjoner. An-

dre tema er fremragende lærerutdanning, forskning i barnehagelærerutdanningen og samarbeid med praksisfeltet.

Forskerforbundet ønsker alle som jobber med og i lærerutdanningen hjertelig velkommen. Konferansen er gratis og åpen for alle. Du finner program og påmeldings skjema på forskerforbundet.no.

– Lovende nyheter for underviserne

Kunnskapsministeren brukte årets Kontaktkonferanse til å komme med nyheter fra Stortingsmeldingen om kvalitet i høyere utdanning. I sin tale varslet ministeren at det vil stilles krav til meriteringsordninger for undervisning ved alle utdanningsinstitusjoner, og at det skal utarbeides bedre karriereveier for undervisere.

– Torbjørn Røe Isaksen kommer med lovende nyheter. Bedre karriereveier og meriteringsordninger for undervisning vil bety at viktige deler av Forskerforbundets politikk realiseres, sier leder Petter Aaslestad.

– Det vil være et gjennomslag for viktige deler av vår politikk. Vi har lenge arbeidet for at undervisning skal verdsettes og belønnes.

Rekordhøy medlemsvekst i 2016

I 2016 hadde Forskerforbundet rekordhøy medlemsvekst, og medlemstallet økte med 5,6 %. Ved utgangen av 2016 hadde Forskerforbundet over 20 900 medlemmer. Takk for strålende innsats til alle ververe der ute!

Rekruttering av studentmedlemmer var også i 2016 en av hovedprioriteringene, og antall studentmedlemmer ble nær doblet i løpet av året. Forskerforbundet har nå over 1 000 studentmedlemmer. Vi håper på en god medlemsvekst også i 2017 og ønsker alle lykke til med vervingen!

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet** er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- **Forskerforbundet har** 21 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- **Forskerforbundet** arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende tillitsvalgtkurs i mars 2017:

- 1.–3. mars: Grunnopplæring (lov- og avtaleverk), for nye tillitsvalgte i staten
- 9.–10. mars: Kurs i omstilling, for alle tillitsvalgte
- 15.–16. mars: Sektorseminar for tillitsvalgte i ABM-sektoren
- 21.–23. mars: Grunnopplæring (tariff), for nye tillitsvalgte i alle sektorer

Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på forskerforbundet.no/kurs.

Verv en kollega

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verv en kollega i dag og få vervepoeng som kan tas ut i form av gavekort. Jo flere du verver, jo mer får du i premie: 500 kr. for ett nytt medlem, 1 500 kr. for to, og deretter 500 kr. for hvert ekstra medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

FORSKER FORBUNDET

Følg oss!

[facebook.com/forskerforbundet](https://www.facebook.com/forskerforbundet)
twitter.com/Forsker

@forskerforbund

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2016–2018: Petter Aaslestad, NTNU (leder), May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø (nestleder), Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder, May-Britt Ellingsen, NORUT Tromsø, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus, Kristian Mollestad, Presteforeningen, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen, Kristin Ran Choi Hinna, Høgskolen i Bergen (1. vara), Rolf Borgos, Høgskolen i Lillehammer (2. vara), Inger Auestad, Høgskolen i Sogn og Fjordane (3. vara)

SEKRETARIATET: **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløpp. **Stab:** Spesialrådgiver Frank O. Anthun, kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rognmo. **Arbeidslivsavdelingen:** Avdelingsjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, rådgiver Terje Colbjørnsen, spesialrådgiver Kari Folkenborg, forhandlingsjef Jorunn Solgaard, rådgiver Andreas Christensen, spesialrådgiver Kjetil Mørk, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen, advokat Jannicke Ryun Sæther.

Organisasjonsavdelingen: organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, organisasjonskonsulent Natasa Duric, rådgiver Synne Freberg, organisasjonskonsulent Nina Fjeld, rådgiver Renate Storli.

Administrasjonsavdelingen: administrasjonssjef Birgitte Olafsen, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, seniorrådgiver Aina Nilsen, økonomiansvarlig Marit Sletner, økonomikonsulent Siri Johannessen, regnskapskonsulent Bjørn Jensen, regnskapssekretær Karin Haug, førstesekretær Martine Hesselberg, seniorkonsulent Linda Pettersson, førstesekretær Hans Askildsen, konsulent Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Rita Kvæl, førstesekretær Tore Sandnes.

Når lønssystemer endres ...

AV HILDE GUNN
AVLØYP,
generalsekretær i
Forskerforbundet

Lønnsforhandlingene under hovedoppgjøret 2016 i staten ga to hovedtariffavtaler som resultat. Utfallet er imidlertid ikke endelig – for i begge avtalene er partene enige om å jobbe videre med nytt lønns- og forhandlingsystem.

Grunnlaget for utarbeidelsen av et nytt system er i hovedsak gitt i en tipunkts liste i protokoll til hovedtariffavtalen fra 2016. Listen gir gode, prinsipielle byggesteiner til et tariffsystem, som at systemet skal sikre alle et rimelig lønnsnivå og en lønnsutvikling, og at det skal ivareta kompetanse og utdanning. Men hvordan skal det nå egentlig se ut?

Min personlige erfaring med endringer i lønssystemer er at det er viktig å definere og balansere behovene i lønns- og forhandlingsområdet – før man ser på valg av elementer og teknikker.

Partenes behov ved lønnsfastsettelse og lønnsutvikling bør defineres. Arbeidsgiversiden sentralt og lokalt kan ha behov for fleksibilitet og handlingsrom. Arbeidstakersiden vil på sin side være opptatt av forutsigbarhet og en opplevd rettferdighet i lønnsfastsettelse og lønnsutvikling.

Hvilken *kompetanse* lønssystemet skal utvikles for, kan med fordel defineres. Lønnsutvikling i virksomheter med høyere akademisk kompetanse har større grad av lokale, prestasjonsbaserte elementer enn virksomheter rettet mot industriell produksjon som hviler mer på ansiennitetsprinsippet. I tariffavtaler som skal dekke ulike kompetansegrupper og funksjoner, kan definisjonen av hvilke systemer som er best

«Partene må definere nivået for streikeretten og hva den omfatter.»

egnet for å ivareta de ulike gruppene, tas før tekniske løsninger velges.

Det mest fremmedgjørende elementet i et nytt tariffavtale-system er *endringer* som fratar lokale parter fullmakter. Endringer som påvirker lokale parters bruk av lønns- og forhandlingsystemet, bør være basert på gjennkjennbarhet og lokale erfaringer og behov.

Twisteløsningsmekanismer er et av hovedelementene i enhver tariffavtale. I diskusjonen rundt tvisteløsning ligger et godt verktøy til å balansere de ulike behovene på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden. Partene må definere nivået for streikeretten og hva den omfatter. Gode lokale forhandlinger forutsetter gode tvisteløsninger som gir godt forhandlingsklima og reelle muligheter til å foreta lokale forhandlinger.

Forankring av behovene og løsningene i forkant av et endret lønnsystem er utfordrende, men likevel nødvendig. På arbeidstakersiden er det essensielt å sikre at både medlemmer og tillitsvalgte deltar i utviklingen og tar del i de forskjellige avveiningene før et nytt lønnsystem fastsettes. Jeg har ennå til gode å se at ikke de samme forankringshensynene gjelder på arbeidsgiversiden når store endringer er i arbeid.

Etter min erfaring er den største problemstillingen for sentrale parter å sikre både lokal forankring og nødvendig fremdrift. Endringer i lønssystemer og forhandlingsordninger har det til felles at de jobbes svært langsomt frem, og med lite konkrete forslag før i avsluttende runder. Det er derfor vanskelig å vekke interesse for lønssystemer før de blir en realitet, men nødvendig!

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløyp, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Forskerkarrieren taper terreng

AV TOM ROAR
EIKEBROKK,
medlem av
Forskerforbundets
hovedstyre

Lønn og arbeidsvilkår har alltid opptatt medlemmene i Forskerforbundet, men nå er misnøyen i ferd med å skape en endring: Det har blitt mindre attraktivt å bli forsker. Vi har sett tendensen over flere år, men ikke så tydelig som nå. Studenter sammenlikner forskerkarrieren med andre karrierer, og finner i økende grad andre karrierer mer attraktive. Hva er årsakene til dette?

Lønnsmessig er forskerkarrieren lite konkurransedyktig med andre karrierevalg. I sektoren er det kun professorene som tjener mer enn gjennomsnittet i staten. Samtidig er bruken av midlertidighet i sektoren dobbelt så høy som i resten av arbeidslivet, staten medregnet.

Mangel på fast jobb gjør det vanskeligere å få lån og etablere familie, og det er fullt forståelig at mange vurderer andre karrierer.

En undersøkelse av Akademiet for yngre forskere og Stipendiatorganisasjonen ved Universitetet i Oslo viser at mer enn 60 prosent av kvinnene ikke vil anbefale forskerjobben til andre. Tilsvarende tall for mennene var under 40 prosent. Når arbeidsmarkedet samtidig har blitt strammere på grunn av fallet i oljeprisen, gir kvinnene et sterkt signal når de likevel ikke vil anbefale en forskerkarriere.

Jeg tror erkjennelsen av svakhetene ved dagens arbeidsvilkår blir tydeligere for kvinner enn for menn. Vi vet at kvinner i større grad enn menn tar omsorgsansvar i familien og får mindre egentid å ta av for å legge inn i konkurransen om forskningstid. Dermed blir det vanskeligere for kvinner å gjøre karriere enn for menn. En ny undersøkelse fra Nokut viser at ansatte i sektoren bruker mer tid på å forberede undervisning enn tidligere antatt og avsatt i arbeidsplanene. Mange henter timer fra forskningen, men utfordringen med å finne tid blir større for kvinnene. Mange kvinner opplever en negativ spiral i sin forskerkarriere, hvor de mister publiseringspoeng og dermed forskningstid i forhold til sine konkurrenter som gjerne også er menn.

Advarselen mot forskerkarrieren fra kvinnene selv kan kanskje forklares av amerikansk forskning. Studien «Women in the workplace 2016» av LeanIn.org og McKinsey & Company, så på kvinners utfordringer i arbeidslivet i USA. Svarene fra 34 000 ansatte i 132 bedrifter viste at kvinner langt sjeldnere enn menn forfremmes i sine karrierer.

«Forskerne har oppdaget at både lønn og arbeidsvilkår er bedre i de fleste andre sektorer.»

Kvinner ble oppfattet som like tøffe i lønnsforhandlinger som menn, men ble 30 prosent oftere beskrevet som «sjefete» og «for aggressive». Kvinner fikk også sjeldnere tilbakemelding fra ledere enn menn. Dette tyder på en systematisk forskjellsbehandling av kvinner og menn. Et kontrollert eksperiment gjennomført i 2014 av forskerne Krawczyk og Smyk viste at artikler med kvinnelig medforfatter ble rangert lavere enn artikler med mannlig medforfatter. Er dette indikasjoner på særlige utfordringer kvinner opplever som forskere, og som kan forklare at de ikke vil anbefale forskerkarrieren?

Vi har hørt om lite attraktive lønns- og arbeidsvilkår før, og om kvinners utfordringer i academia, men forskjellen nå er at forskerkarrieren har blitt mindre attraktiv. Forskerne har oppdaget at både lønn og arbeidsvilkår er bedre i de fleste andre sektorer, selv i andre jobber i staten hvor kvalifiseringskravene er lavere. Det er dermed naturlig at kvinner kan finne alternative karrierer mer attraktive. Det blir spennende å se hvordan utviklingen fortsetter. Vil det komme tiltak for økt rekruttering av kvinner? Vil staten redusere midlertidigheten? Hva vil nye kvalitetsundersøkelser innebære for arbeidspresset? Og hva med det nye lønnsystemet i staten? Og med pensjonen? For forskeren kan det lønne seg å tilpasse seg kravene i alternative karriereveier inntil vi vet hvor attraktivt det blir å satse på en forskerkarriere.

Et barometer fra den andre siden

I flere debattmøter om kvaliteten i høyere utdanning har jeg tillatt meg et hjertesukk: institusjonsledere, studentledere, Nokut og politikere nærmest konkurrerer om å komme med de beste, innovative ideene om hvordan kvaliteten kan forbedres. Vi som de facto skal være «leverandørene» til denne kvalitetsforbedringen, slipper i mindre grad til orde (i hvert fall kan det kjennes slik).

Spennende lesning

10. januar i år kom vendepunktet. Da presenterte Nokut på et frokostseminar rapporten *Underviserundersøkelsen 2016. En spørreundersøkelse til vitenskapelig ansatte innen utvalgte utdanningstyper om studiekvalitet*. Planen fra Nokuts side er at dette skal bli en årlig undersøkelse på lik linje med det veletablerte studiebarometeret, som kartlegger studentenes tilfredshet. Den tunge tittelen til tross: Rapporten er velskrevet – og fra første til siste side har jeg inntrykk av at den angår nettopp meg, som underviser i høyere utdanning.

Flere seiglivet myter faller under lesningen: Ofte fremstilles en foreleser i akademia som en som vil fortest mulig ut av auditoriet og bort fra studentene, for så å stenge seg inne på kontoret med sin forskning. Men rapporten viser tvert om at et flertall av oss ønsker å bruke mer ressurser på undervisningen. Og dessuten: Vi ønsker også å gjøre mer bruk av studentaktive arbeidsformer, og vi liker å diskutere undervisningsopplegg med våre kolleger. Tenk det!

Skam

Forstemmende da, at Dagens Næringsliv neste dag hadde en kommentar under tittelen «Nostalgi i akademia». Foranledningen var ikke innholdet i rapporten, men et svar fra meg under paneldebatten. «Det er veldig flaut», svarte jeg, da debattlederen spurte hvordan man som underviser reagerer når man merker at studentene har møtt uforberedt til forelesningen. Dette tolket avisen som en hovmodig holdning til studentene, og som et uttrykk for lengsel til tiden før masseuniversitetene. Men nei, jeg prøvde bare på ærlig vis å gi uttrykk for den følelsen som oppstår i de sekundene etter at man i lang tid har lagt ut med stigende entusiasme om en eller annen tekst, da det plutselig går opp for en at ingen andre har forberedt teksten, og følgelig ei heller kan forstå hvorfor entusiasmen har tatt bolig i en. Det kan kjennes flaut og skamfullt. Poenget mitt i debatten var at god undervisning oppstår i det gode møtet mellom underviseren og studentene.

Toveisrelasjoner

Rapporten får også frem at undervisningsgjerningen bidrar til bedre forskning, på grunn av samspillet – det gode møtet – med studentene. Å få komme tettere på forskningen har vært et krav fra studentorganisasjonene i årevis – og det viser seg altså at vi som undervisere har et tilsvarende ønske. Det er ikke like lett å realisere i alle fag, men vår forskningsbaserte undervisning må jo korrigeres etter hvert som arbeidslivet der ute etterspør ny kunnskap og nye ferdigheter hos de kandidatene vi utdanner for morgendagens samfunn. Det er ikke bare slik

AV PETTER AASLESTAD,
leder i Forskerforbundet

«Ofte fremstilles en foreleser i akademia som en som vil fortest mulig ut av auditoriet og bort fra studentene.»

at vi bringer vår forskning inn i undervisningen. Vi tar også undervisnings erfaringene med tilbake til forskningen. Det tette samspillet undervisning-forskning er og blir en toveisrelasjon. Derfor er de såkalte kombinerte stillingene i akademia grunnleggende.

Vi som underviser, ønsker å komme tettere på studentene. Men det betyr ikke med nødvendighet at de store auditorieforelesningene ikke kan fungere. Spør en skuespiller etter endt forestilling om hvordan publikum var. Svaret vil variere fra kveld til kveld. Publikummet (der nede i mørket) kan erfares som uengasjert den ene kvelden og intenst medlevende den neste. Slik også i auditoriet. Det er stort når man merker at gnisten er tent, men jeg har også måtte be dem som gjesper, om vennligst å holde seg for munnen. Det er jo ikke TV de ser på; de er direkte medvirkende i et møte mellom to parter.

Vi får håpe at Nokuts underviserundersøkelse har kommet for å bli. Alt tyder på at den kan gi akademia (enda) et nyttig verktøy i bestrebelsene på å høyne kvaliteten i utdanningen.

Forskerforum med ny app

- Forskerforum kan nå leses på nettbrett og mobiltelefon
- last ned appen Forskerforum gratis fra Appstore eller Google Play
- kan leses uten å være tilkoblet nett
- gir en god leseropplevelse

Forskerforum
der du er!

